

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
STRATEGINIO VALDYMO IR POLITIKOS FAKULTETO
APLINKOS POLITIKOS IR VALDYMO KATEDRA

VAIDA ŽVINKLIENĖ
Teisės ir valdymo studijų programa

VANDENŲ APSAUGOS POLITIKA EUROPOS SĄJUNGOJE IR LIETUVOJE
Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas
Doc. dr. Alfonsas Vaišnoras

Vilnius, 2006

TURINYS

IVADAS	3
1 EUROPOS SĄJUNGOS IR LIETUVOS VANDENŲ APSAUGOS POLITIKOS RAIDA	5
1.1 Vandenų apsaugos atsiradimo priežastys	5
1.2 Vandenų valdymo politikos raida bendrame Europos Sąjungos aplinkosaugos politikos kontekste.....	6
1.3 Vandenų naudojimo ir apsaugos politika Lietuvoje.....	8
2 NARYSTĖS EUROPOS SĄJUNGOJE ĮTAKA LIETUVOS VANDENS SEKTORIAUS VALDYMOI	12
2.1 Vandenų valdymą reglamentuojantys Europos Sąjungos teisės aktai.....	12
2.2 Europos Sąjungos ir Lietuvos derybos vandens išteklių sektoriuje	16
2.3 Lietuvos Respublikos vandenų naudojimo ir apsaugos teisinis reglamentavimas	19
3 VANDENS SEKTORIAUS VALDYMAS BEI FINANSAVIMAS	29
3.1 Vandenų valdymas Europos Sąjungoje	29
3.2 Lietuvos Respublikos vandens sektoriaus valdymo struktūra ir pokyčiai.....	32
3.3 Vandens sektoriaus finansavimas.....	34
3.3.1 Vandens sektoriaus finansavimo galimybės iš nacionalinių resursų.....	35
3.3.2 Vandens sektoriaus finansavimas naudojant Europos Sąjungos paramą	38
3.3.3 Vandens sektoriaus finansavimas naudojant užsienio valstybių paramą	46
IŠVADOS	49
REKOMENDACIJOS	50
LITERATŪROS SĄRAŠAS	51
SANTRAUKA	57
SUMMARY	58
PRIEDAI	59

IVADAS

„Vanduo nėra komercijos produktas, bet priklauso paveldui, kurį būtina apsaugoti, ginti ir išsaugoti“. [22]

Vandens apsauga yra viena iš visapusiškiausių reguliuojamų Europos Sąjungos (toliau – ES) aplinkos apsaugos sričių. Ši politika yra susijusi su geriamuoju vandeniu, vandens telkinių (upių, ežerų, jūrų ir t.t) apsauga, maudyklų vandens kokybės priežiūra bei kitomis sritimis. Dvidešimtajame amžiuje sparčiai augant miestams, didėjant gyventojų skaičiui dėl nuolat didėjančio vandens suvartojimo bei netausojančio vandens išteklių eikvojimo padidėjo vandens telkinių tarša, o tai įtakoja geriamojo vandens kokybę. Šiuo metu žmonija susidūrė su geriamojo vandens, nekenkiančio sveikatai problema. Daugelyje Europos Sąjungos šalių didžioji dalis gėlų vandenų yra užteršta. Profesorius Vygandas Paulikas straipsnyje „Apie gyventojų skaičiaus didėjimą ir gyvybės rūšių nykimo proceso spartėjimą“ rašo, jog 2000 m. švaraus geriamojo vandens stokojo 28 % planetos gyventojų, apie 5 milijonai žmonių kasmet miršta dėl ligų, kurios kyla vartojant užterštą vandenį. Apie 90 % besivystančių pasaulio valstybių miestų nuotekų išleidžiama į ežerus ir upes neišvalytos. Vien 1997 metais pasaulyje parduota buteliuose išpilstyto geriamojo vandens už 42 mlrd. JAV dolerių. Jungtinių Tautų aplinkos apsaugos ekspertų pranešime konstatuojama, kad 2025 metais dviem trečdaliams žmonių mūsų planetoje pristigs geriamojo vandens ir tik dėl to pasaulyje kils negailestingi kariniai konfliktai tarp valstybių¹.

Vanduo intensyviai naudojamas įvairiuose technologiniuose procesuose: energetikoje, chemijos pramonėje, žemės ūkyje. Todėl nutekamieji vandenys iš pramonės įmonių ir žemės ūkio gamybinių pajėgumų labiausiai užteršia upių, ežerų, jūrų vandenį kenksmingomis medžiagomis, ardančiomis natūralų biologinį ciklą, natūralią organizmų aplinką, kenkia žmonių sveikatai ir gyvybei.

Europos Sąjungos aplinkos apsaugą šiuo metu reglamentuoja apie 350 įvairių teisės aktų (direktyvų, reglamentų, sprendimų ir rekomendacijų). Vandens apsaugą ir kokybės kontrolę reglamentuoja per 30 direktyvų, nes šiandien vandens šaltiniuose randama vis daugiau toksinių ir kitų žmonių sveikatai pavojingų medžiagų.

2000 m. Europos Sąjungoje įsigaliojo Bendroji vandens politikos direktyva (toliau – BVPD) 2000/60/EB, kurioje nustatytos pagrindinės subalansuoto vandens išteklių valdymo gairės [22]. BVPD reikalavimas – įdiegti baseininį valdymą – tampa gera proga reorganizuoti vandenų valdymą ir institucinę struktūrą, ne tik vykdant ES reikalavimus, bet ir sprendžiant

¹ Filosofija. Sociologija. 2004, Nr.2. P.40.

daugelį nacionalinių vandens sektoriaus problemų. Iki šiol Lietuvoje vandens ištekliai buvo valdomi ne pagal baseinų, o pagal administracines ribas.

Nors mūsų šalyje vandens taršos mažinimo ir kokybiško vandens tiekimo srityje per pastarąjį dešimtmetį ir buvo padaryta pažanga, tačiau nuotekų valymas bei geriamojo vandens kokybės gerinimas liko aktualiausiomis problemomis. Siekiant efektyviai užtikrinti vandens išteklių apsaugą Europos Sąjungos ir Šalių narių lygmenyje, reikalingos veiksmingos ir kompetentingos valdymo institucijos bei pakankamas finansavimas.

Šio darbo **tikslas**: įvertinti Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos vandenų apsaugos politikos raidą, tikslus bei valstybėms narėms keliamus reikalavimus, finansavimo išteklius ir galimybes juos pasisavinti.

Numatytam tikslui pasiekti keliami tokie **uždaviniai**:

1. Apžvelgti ES ir Lietuvos vandenų apsaugos politikos raidą, tikslus bei valstybėms narėms keliamus reikalavimus;
2. Įvertinti ES ir Lietuvos vandens išteklių valdymą reglamentuojančius pagrindinius teisės aktus;
3. Aptarti esamą vandens sektoriaus padėtį, vykdomą politiką bei finansavimą.

Tyrimo **objektas**: Lietuvos Respublikos (toliau – LR) ir Europos Sąjungos teisės aktai, reglamentuojantys vandens apsaugą, Aplinkos ministerijos metų ataskaitos, moksliniai bei kiti šaltiniai.

Tyrimo **metodika**: Dokumentų analizė ir ekspertų apklausa.

Tyrimo **hipotezė**: Sėkmingai vykdoma vandenų apsaugos politika.

Tyrimo metu, siekiant apklausti ekspertus, susidūriau su eilės jų nenoru teikti informaciją savo darbo srities klausimais.

1 EUROPOS SĄJUNGOS IR LIETUVOS VANDENŲ APSAUGOS POLITIKOS RAIDA

1.1 Vandenų apsaugos atsiradimo priežastys

XX amžiuje žmonija patyrė didžiules ekonomines, politines, socialines permainas. Bene didžiausi pokyčiai įvyko ekosistemose ir žmogaus gyvenamojoje aplinkoje. Mokslo ir technologijų plėtra sudarė prielaidas vis intensyvesniam ribotų gamtos išteklių naudojimui, vis didėjančiai pramonės bei žemės ūkio produkcijos gamybai, aplinkos taršai ir su žmonių veikla susijusiomis ekologinėmis problemomis [83]. Besaikis pesticidų naudojimas užteršė upes, ežerus, pradėjo sekti požeminio vandens – pagrindinio šaltinio, naudojamo geriamojo vandens tiekimui – atsargos, ežeruose ir jūrose prasidėjo eutrofikacija². Nebuvo rūpinamasi nuotekų valymu: milijonai tonų nevalytų nuotekų patekdavo į vandens telkinius, o tai sąlygojo didžiulę žalą vandens ekosistemoms, jų biologinei įvairovei. To pasekoje Jungtinės Tautos (toliau - JT) priėmė eilę konvencijų, susijusių su vandenų apsaugos politika:

Baltijos jūros aplinkos apsaugos konvencija buvo priimta 1974 metais. 1992 m. buvo paruoštas naujas jos tekstas, kurį Lietuva pasirašė kartu su kitomis Baltijos jūros baseino šalimis. Šiuo tarptautiniu susitarimu Konvencijos šalys imasi visų reikiamų įstatymų, administracinių ir kitų atitinkamų priemonių sustabdyti ir panaikinti taršą, siekiant paremti Baltijos jūros baseino aplinkos atstatymą bei palaikyti jos ekologinę pusiausvyrą. Apie 1940 m. Baltijos jūra dėl nedidelio biogeninių medžiagų kiekio buvo mažo biologinio produktyvumo, švarus ir skaidrus buvo vandens baseinas. Dabar Baltijos jūra yra paskelbta ypač jautria jūrine teritorija, todėl Konvencijos šalys imasi apsaugos priemonių, nes taršios medžiagos ir tuo būdu papildoma energija, patekusios į jūros aplinką, gali sukelti pavojų žmonių sveikatai ir ekosistemoms [23]. 1992 metais Lietuva pradėjo įgyvendinti ir Baltijos jūros jungtinę visapusišką aplinkosaugos veiksmų programą.

1992 m. kovo 17 d. Helsinkyje buvo priimta Tarpvalstybinių vandentakių ir tarptautinių ežerų apsaugos ir naudojimo konvencija. Lietuva prie šio tarptautinio susitarimo prisijungė 2000 metais. Šios konvencijos šalys imasi visų reikiamų priemonių išvengti bet kokio tarpvalstybinio poveikio, jį riboti ir mažinti, išvengti vandenų taršos, užtikrinti, kad tarpvalstybiniai vandenys bus naudojami racionaliai ir teisingai [27, 28]. Taip pat šalys narės įsipareigoja užtikrinti ekosistemų išsaugojimą, o prireikus – ir atkūrimą. Su aplinkos apsauga susijusios Biologinės

² Eutrofikacija - tai vandens telkinio produktyvumo didėjimas, sukeliantis jo degradaciją. Eutrofikacijos požymiai: aukšta biogeninių medžiagų koncentracija vandenyje, vandens „žydėjimas“, deguonies deficitas, žuvų dusimas, bioįvairovės mažėjimas.

įvairovės konvencija [20], Konvencija dėl poveikio aplinkai vertinimo tarpvalstybiniame kontekste [26] ir kt.

Europos Bendrijos ir atskirų šalių lygmenyje XX a. 8 - ame dešimtmetyje buvo įsteigtos už gamtos apsaugą atsakingos institucijos, inicijuojančios biologinės įvairovės atkūrimą bei daromą gamtai žalos prevenciją. Aplinkos būklė blogėja daugelyje Europos regionų. Besaikis gamtos išteklių naudojimas gali privesti prie jų trūkumo, todėl sparčiai daugėjant gyventojų ir augant žmogaus poreikiams būtina aktyvinti aplinkos apsaugos politiką. Vandenų apsauga yra labai svarbi ES politikos dalis, kuri pasidarė itin aktuali septintajame dešimtmetyje, kada prasidėjo intensyvus pramonės vystymasis.

Didžiausi vandens naudotojai ir teršėjai Lietuvoje yra stambūs miestai, pramonės įmonės, elektrinės. Sudėtingiausia situacija susiklostė miestuose, kurie yra įsikūrę didesnių upių takoskyrose – Šiauliuose, Klaipėdoje, Telšiuose, Utenoje ir kt. Pagrindinė vandens kokybės problema Lietuvoje – aukštas vandens telkinių trofiškumas, užterštumas organinėmis ir biogeninėmis medžiagomis, sąlygojamas žemės ūkio taršos ir nepakankamai išvalytų miestų nuotekų.

Lietuva turi gausius paviršinio ir požeminio vandens išteklius. Geriamajam vandeniui naudojamas tik požeminis vanduo. Ežerai yra gana geros būklės, daugelis maudyklų atitinka ES reikalavimus, bet, nepaisant to, mes turime saugoti savo vandens išteklių kokybę.

1.2 Vandenų valdymo politikos raida bendrame Europos Sąjungos aplinkosaugos politikos kontekste

Sparčiai augant gyventojų poreikiams, vis intensyviau naudojant gamtos išteklius, vystantis pramonei, kuri yra susijusi su aplinkos tarša, reikėjo imtis tam tikrų priemonių, kurios padėtų gerinti aplinkos būklę ir spręsti taršos problemas. Nuo 1973 m. iki dabar Europos Bendrija (EB), vykdydama aplinkos apsaugos politiką, yra priėmusi 6 aplinkos apsaugos veiksmų programas (žr. 1 lentelę). Visos aplinkos apsaugos programos neturi privalomos juridinės galios. Vis dėl to aplinkos apsaugos teisės aktai išleidžiami ES, atspindi veiksmų programose numatytus prioritetus, kurie tokiu būdu iš siūlomų tampa privalomais. [48]

Vandens apsauga ES buvo pradėta rūpintis septintojo dešimtmečio pradžioje. Tai vienas pirmųjų aplinkos sektorių, kuriam nustatyti ES reikalavimai. Šiame procese, kuris trunka daugiau kaip tris dešimtmečius, galima išskirti tris raidos etapus (žr. 1 schemą).

Šiuo metu Europos Komisija yra pasiūliusi 2 naujas direktyvas: 2004-09-19 pasiūlė direktyvą dėl gruntinių vandenų taršos sumažinimo, kuria siekiama užtikrinti gruntinių vandenų kokybės stebėjimą bei vertinimą bei taršos priežasčių panaikinimą; 2005-09-15 buvo pasiūlyta

Potvynių direktyva, kuri būtų pagrindas kovojant su potvyniais, ieškant veiksmingų priemonių jiems išvengti bei likviduoti jau esamas neigiamas potvynių sukeltas pasekmes.

1 lentelė. Europos Bendrijos aplinkos apsaugos veiksmų programos

Metai	Aplinkos apsaugos veiksmų programos
1973 - 1976 m.	1 – oji veiksmų programa nustatė pagrindinius Europos Benrijos aplinkos apsaugos principus.
1977 - 1981 m.	2 – oje veiksmų programoje prioritetinėmis aplinkos apsaugos priemonėms buvo skirta vandens, oro apsaugos bei triukšmo valdymo priemonės.
1982 - 1986 m.	3 – ioji veiksmų programa įtvirtino naujus principus bei išskyrė ypač svarbias saugotinas gamtos vietas.
1987 - 1992 m.	4 – oje veiksmų programoje buvo pasiūlyta sustiprinti kontrolę ir praktinį įgyvendinimą aplinkos apsaugos srityje, aplinkosauginį švietimą ir informacijos teikimo politikos įgyvendinimą.
1993 - 2000 m.	5 – oji veiksmų programa „Darnaus vystymosi link“ susijusi su darniu visuomenės vystymusi.
2001 - 2010 m.	6 – oji veiksmų programa „Mūsų ateitis – mūsų pasirinkimas“ apibrėžia Europos Bendrijos aplinkos apsaugos politikos gaires dešimčiai metų. Ypač akcentuojami šie sektoriai: klimato kaita, gamtos išteklių ir biologinės įvairovės apsauga, aplinka ir sveikata, subalansuotos gamtos išteklių ir atliekų valdymas.

Šaltinis: Bubnienė R., Dudutytė Z., Greimas E. ir kt. ES aplinkos apsaugos politika ir jos įgyvendinimas Lietuvoje. Vilnius: Daigai, 2002

Europos Sąjungos vandenų apsaugos politika

1 – asis raidos etapas (1975 – 1988 m.)	2 – asis raidos etapas (1988 – 2000 m.)	3 – asis raidos etapas (nuo 2000 m.)
--	--	---

Direktyvos

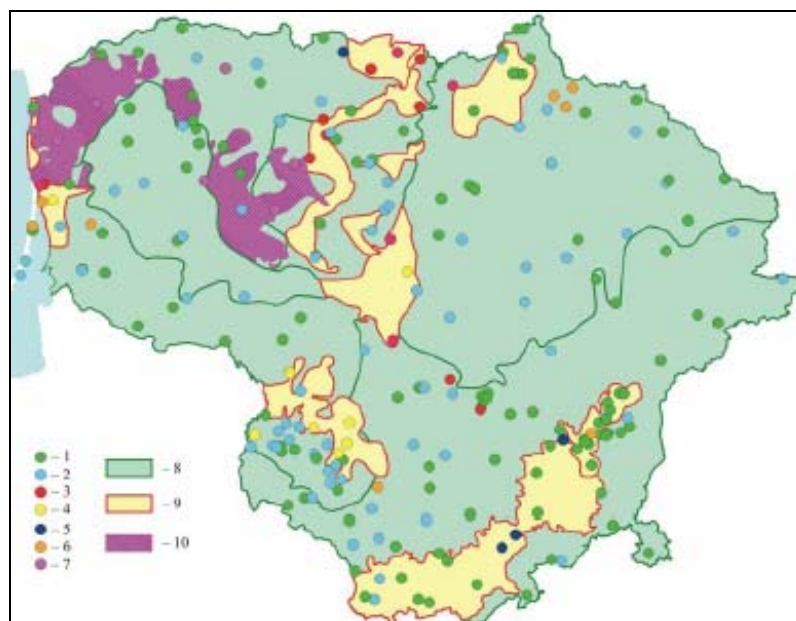
1. Paviršinio vandens, skirto geriamojo vandens tiekimui (75/440/EEB) 2. Maudyklų (76/16/EEB) 3. Gėlavandenių žuvų (78/923/EEB) 4. Jūrų moliuskų (79/464/EEB) 5. Geriamojo vandens (80/778/EEB) 6. Požeminio vandens (80/68/EEB)	1. Miestų nuotekų valymo (91/271/EEB) 2. Nitratų (91/676/EEB) 3. Integruotos taršos prevencijos ir kontrolės (96/61/EB) 4. Pataisos projektai: ✓ Geriamojo vandens ✓ Maudyklų ✓ Požeminio vandens	1. Bendroji vandens politikos direktyva (2000/60/EB) 2. Gruntinio vandens politikos direktyva (projektas) 3. Potvynių direktyva (projektas)
---	---	---

1 schema. ES vandens apsaugos politikos raida

Šaltinis: Bubnienė R., Dudutytė Z., Greimas E. ir kt. ES aplinkos apsaugos politika ir jos įgyvendinimas Lietuvoje. Vilnius: Daigai, 2002

1.3 Vandenų naudojimo ir apsaugos politika Lietuvoje

Geriamasis vanduo kelia daug rūpesčių visame pasaulyje. Lietuvoje geriamojo vandens gavybai naudojami požeminiai vandenys bei šachtiniai šuliniai, kurie yra palyginti švarūs, tačiau šio vandens kokybę mažina didelis geležies, karbonatų ir nitratų bei nitritų kiekis. Gruntinio vandens kokybė 2005 m. buvo stebėta 86 monitoringo gręžiniuose. Kokybės normas atitiko 87 procentai gruntinio vandens mėginių, o likusiuose mėginiuose bent vieno iš azoto koncentracija viršijo didžiausią leidžiamą. Pagal pastarojo dešimtmečio duomenis matyti gerėjimo tendencija, tačiau kilimo kreivė nėra tolygi. Pavyzdžiui, geriausia padėtis buvo 2002 metais, kai kokybės normas atitiko 91 procentas mėginių [44]. Remiantis pirminio vertinimo rezultatais, Lietuvos požeminio vandens baseinų kokybė buvo įvertinta kaip gera. Buvo nustatytos devynios potencialios rizikos kokybei zonos, kuriose akivaizdi žmogaus veiklos neigiama įtaka požeminio vandens kokybei. 2004 m. požeminio vandens cheminė sudėtis buvo stebėta beveik 200 vandenviečių. Rezultatai patvirtina, kad Lietuvos teritorijoje vyrauja labai geros kokybės požeminis vanduo (51 % mėginių). Išskirtose potencialios rizikos zonose nustatyta kai kurių komponentų koncentracija, viršijanti higienos normos nustatytas vertes (žr. 1 pav.).

1 pav. Viešajam tiekimui naudojamo požeminio vandens kokybė

1 – gera, 2 – 7 – viršija HN 24:2000 ribines vertes: 2 – amonis; 3 – sulfatas; 4 – chloridas, 5 – nitratų didėjimo tendencija; 6 – permanganato skaičius; 7 – fluoridas; 8 – geros kokybės būklės zona; 9 – potencialios rizikos kokybei zona; 10 – gamtinio fluoridinio vandens zona.

Šaltinis: Lietuvos geologijos tarnyba, 2004 m.

Siekiant paviršinio vandens išteklius panaudoti laivybai, jau 1811 m. buvo įrengta seniausia Lietuvoje ir pirmoji prie Nemuno vandens matavimo stotis Smalininkuose.

Sovietmečiu, kol nebuvo sukurta vandens išteklių naudojimo reguliavimo ir apsaugos tarnyba, šalyje šiais klausimais rūpinosi Lietuvos sveikatos apsaugos ministerijos Valstybinė sanitarijos inspekcija.

1946 m. Lietuvoje prasidėjo požeminio vandens monitoringas.

1957 m. buvo įkurtas Gamtos apsaugos komitetas, kuriam be pagrindinių jo funkcijų – „didinti žuvies ir medžiojamų žvėrių atsargas“ – buvo pavesta vykdyti ir kitas gamtos apsaugos priemonės. Šis komitetas pradėjo rūpintis žuvininkystės vandenų apsauga. [68]

1960 m. įsteigiama Vandens resursų naudojimo ir apsaugos valdyba. Tai buvo pirmoji valstybinė organizacija, kurios funkcija – valstybinis vandens išteklių naudojimo reguliavimas ir apsauga. [68]

1965 m. susirūpinta požeminio vandens ištekliais. Priimamas nutarimas, kuris draudžia naudoti požeminį vandenį techniniams reikalams, jeigu yra galimybė panaudoti paviršinį vandenį. 1965 m. įvykus valdymo reorganizacijai, Melioracijos ir vandens ūkio ministerijos sudėtyje įkurta Vandens išteklių naudojimo ir apsaugos valdyba. [68]

1966 m. pradėdama vykdyti vandens naudojimo pirminę apskaitą pagal formas. Sudaryti ir pradėti rengti vandens naudojimo balansai. Reikalaujama, kad pramonės įmonės statytų gamybinius vandentiekius, siekiant taupyti geriamąjį požeminį vandenį. 1965 - 1970 m. buvo pradėta vykdyti vandens telkinių apsauga nuo teršimo naftos produktais.

1990 metais Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, mūsų šalyje įvykdyta esminė valdymo reorganizacija. Įsteigiamas Aukščiausiojai Tarybai pavaldus Aplinkos apsaugos departamentas, įkuriama Hidrografinio tinklo valdyba ir Departamentui pavaldi Centrinė aplinkos tyrimų laboratorija. Tuo metu kontrolę atliko 8 regionų apsaugos agentūros ir miestuose bei rajonuose Valstybinės aplinkos apsaugos inspekcijos. [68]

1991 m. priimti „Mokesčių už valstybinius gamtos išteklius“, „Mokesčių už aplinkos teršimą“ įstatymai, patvirtinta „Teršiančių medžiagų į aplinką normatyvų nustatymo ir gamtos išteklių naudojimo leidimų išdavimo tvarka“.

1992 m. priimtas Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas.

1994 m. vietoje Aplinkos apsaugos departamento įkuriama Aplinkos apsaugos ministerija. Įsteigiamas Aplinkos kokybės departamentas. Vėliau įkuriama Valstybinė aplinkos apsaugos inspekcija.

1998 m. vietoje Aplinkos apsaugos ir Statybos ir urbanistikos ministerijų įkuriama Aplinkos ministerija, kuri užtikrina aplinkos apsaugą.

1994 - 1998 m. per Aplinkos apsaugos ministerijos laikotarpį vandenų naudojimo ir apsaugos srityje atlikti šie pagrindiniai darbai:

- Parengti ir priimti Aplinkos apsaugos, Vandens, Jūros aplinkos apsaugos, Žemės gelmių, Aplinkos monitoringo, Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo, Saugomų teritorijų ir kt. įstatymai, susiję su vandens išteklių naudojimu ir apsauga;
- 1994 m. patvirtintos naujos gamtos išteklių naudojimo leidimų išdavimo bei gamtos išteklių naudojimo ir išleidžiamų į aplinką nuotekų normatyvų išdavimo taisyklės;
- Patvirtinta nemažai su vandens apsauga susijusių normatyvinių dokumentų;
- Parengti ir Ministerijos įsakymais patvirtinti kiti teisės aktai, nuotekų avarinių išleistuvų naudojimo ir plombavimo taisyklės, naujų pavienių gręžtinių šulinių įrengimo tvarka ir kt. [68]

Tarptautinis bendradarbiavimas

Norint užtikrinti efektyvią vandens išteklių politiką ir nacionaliniu, ir tarptautiniu lygiu, reikia bendrų principų, kuriais remiantis būtų galima koordinuoti visų valstybių pastangas gerinti Bendrijos vandenų kokybės ir kiekybės apsaugą, skatinti subalansuotą vandens naudojimą bei prisidėti prie tarpvalstybinių vandens problemų sprendimo.

1990 - 1995 metais Lietuva per savo valstybines institucijas užmezgė dvišalius ir daugiašalius bendradarbiavimo aplinkos apsaugos srityje santykius su kaimyninėmis bei kitomis šalimis, taip pat su tarptautinėmis organizacijomis: su Švedija, Latvija, Estija bei Rusijos Federacija, Danija, Suomija, Latvija, Estija, Vokietija, Austrija, Lenkija, Baltarusija dėl bendradarbiavimo aplinkos apsaugos srityje. Lietuva įsitraukė į Jungtinių Tautų specializuotų agentūrų, Europos regiono bei Baltijos jūros šalių regiono tarptautinių organizacijų ir procesų veiklą. Užsienio šalių donorai, ypač Skandinavijos šalys, šiuo laikotarpiu inicijavo bendradarbiavimo programas su Baltijos šalimis ir skyrė didelę finansinę paramą sprendžiant vandens užterštumo, aplinkos monitoringo, gamtos apsaugos ir kitas aplinkosaugines problemas.

1996 - 2004 metais užsienio šalių parama padėjo Lietuvai tinkamai pasiruošti narystei ES ir teigiamai įtakoją aplinkos būklę mūsų šalyje (pvz., techninė bei finansinė parama Lietuvos didžiųjų miestų valymo įrenginių statybai ir t.t.).

2004 m. Lietuvai tapus pilnateise ES nare Lietuvos tarptautinio bendradarbiavimo pagrindiniu akcentu tampa ryšiai su šalimis ne ES narėmis, o ypač su kaimyninėmis Lietuvai šalimis, tarptautinėmis organizacijomis bei institucijomis. [81]

2005 m. kovo 22 d. aplinkos ministras įsakymu Nr. D1-167 patvirtino Tarptautinio bendradarbiavimo aplinkos formavimo ir apsaugos srityje 2005 - 2007 metais prioritetus. Vienas

iš jų – stiprinti tiesioginį bendradarbiavimą su kaimyninėmis ne ES narėmis (Rusija ir Baltarusija) sprendžiant bendrus aplinkosauginius klausimus. [14]

Tarptautiniai susitarimai – svarbus kiekvienos šalies aplinkos politikos valdymo elementas. Laikantis tarptautinių sutarčių nustatytų sąlygų yra lengviau ir efektyviau spręsti aplinkos apsaugos problemas, nes tai tampa visų pasirašiusiųjų šalių reikalu.

2 NARYSTĖS EUROPOS SĄJUNGOJE ĮTAKA LIETUVOS VANDENS SEKTORIAUS VALDYMUI

2.1 Vandenių valdymą reglamentuojantys Europos Sąjungos teisės aktai

Nuolat didėjantis vandens suvartojimas bei neracionalus vandens išteklių naudojimas didina vandens telkinių taršą. Vandens kokybė vis prastėja. Po 1972 m. Europos Bendrijų Paryžiaus valstybių ir vyriausybių vadovų susitikimo buvo priimta pirmoji Europos Bendrijos aplinkos apsaugos veiksmų programa (1973 - 1976 m.). 1986 m. Suvestiniame Europos akte Europos Ekonominės Bendrijos steigimo sutartis buvo papildyta dalimi apie aplinkos apsaugą [24]. 1992 m. priimtoje Europos Sąjungos sutartyje aplinkos apsauga tapo ES politikos dalimi [25]. Pažymėtina, kad vandenių sektorius ES yra viena griežčiausiai reguliuojamų ES aplinkosaugos sričių – kelia jam didesnius reikalavimus. Taigi ES direktyvos ir kiti teisiniai aktai dėl vandens išteklių įgyvendinimo išties pareikalaus didžiulių pastangų ir investicijų. Štai investicijos vandenių apsaugai kai kuriose išsivysčiusiose šalyse siekia net 200 JAV dolerių vienam gyventojui, tuo tarpu daugelyje Rytų Europos šalių (panašiai ir Lietuvoje) – tik apie 7 JAV dolerius gyventojui. Lietuvoje, įgyvendinti ES direktyvų reikalavimus vandenių apsaugos srityje prireiks ne mažiau kaip 20 - 30 metų. [67]

Pagrindinis vandenių apsaugos tikslas yra mažinti žmogaus ūkinės veiklos įtaką Lietuvos vandenims. Siekiant šio tikslo ūkinė plėtra turi būti vykdoma subalansuotai su vandenių apsaugos reikalavimais. Pasirašius su ES asocijuotos narystės sutartį, Lietuva įsipareigojo įgyvendinti ES dokumentų nuostatas. Atsižvelgiant į šį įsipareigojimą, Lietuvai būtina perkelti į nacionalinę teisę bei įgyvendinti ES reikalavimus ir vandens išteklių apsaugos srityje.

Didžiąją dalį su vandenių apsauga susijusių teisės aktų sudaro direktyvos. ES direktyvos, kurios reguliuoja vandenių apsaugos politiką, skirstomos į tris raidos etapus. [48]

Pirmasis Europos Sąjungos vandenių apsaugos politikos raidos etapas (1975 - 1980 m.). Šiuo laikotarpiu priimtos direktyvos ir kiti teisės aktai nustatė aplinkos kokybės standartus tam tikriems vandens telkiniams arba į aplinką išleidžiamą teršalų leistinas maksimalias koncentracijas įvairioms vandens naudojimo sritims. Šių direktyvų priėmimas turėjo prisidėti prie dviejų pagrindinių tikslų pasiekimo – aplinkos apsaugos stiprinimo bei žmonių gyvenimo kokybės gerinimo. Valstybės narės buvo įpareigosotos parengti ir įgyvendinti vandens taršos mažinimo programas, numatyti šių programų įgyvendinimo trukmę ir t.t.

- Direktyva 75/440/EEB dėl paviršinio vandens, skirto geriamo vandens tiekimui,

kokybės reikalavimų. Joje išdėstyti reikalavimai paviršiniams vandenims, kurie naudojami geriamojo vandens gavybai. Ši direktyva nustos galioti po septynerių metų nuo BVPD įsigaliojimo. [32]

- Direktyva 76/160/EEB dėl maudyklų vandens kokybės. Ji nustato kokybės normas, kurios turi būti taikomos ir gėlam, ir jūros maudyklų vandeniui. Direktyvoje nurodyti pagrindiniai paplūdimių įrengimo higienos reikalavimai. Netaikoma lauko baseinams. [30, 21]
- Direktyva 76/464/EEB dėl tam tikrų į Bendrijos vandenį išmetamų pavojingų medžiagų sukeltos taršos. (Pavojingų medžiagų direktyva). Ši direktyva įpareigojo Valstybes nares imtis skubių priemonių, kurios leistų apsaugoti vandenį nuo kenksmingų medžiagų patekimo į juos. Ši direktyva nustos galioti po trylikos metų nuo BVPD įsigaliojimo. [34]
- Direktyva 78/659/EEB dėl gėlųjų vandenų, kuriuos reikia saugoti arba pagerinti jų kokybę, kad būtų išsaugota žuvų kokybė. Šia direktyva buvo siekiama žuvų rūšių išlikimą. Ši direktyva nustos galioti po trylikos metų nuo BVPD įsigaliojimo. [29]
- Direktyva 79/923/EEB dėl vandenų, kuriuose veisiasi vėžiagyviai, kokybės. Joje nustatyti reikalavimai, kuriais siekiama užtikrinti vėžiagyvių veisimuisi tinkamą aplinką jūros ir jos pakrančių vandenyje. Ši direktyva nustos galioti po trylikos metų nuo BVPD įsigaliojimo. [37]
- Direktyva 80/68/EEB dėl požeminio vandens apsaugos nuo tam tikrų pavojingų medžiagų keliamos taršos. Šios direktyvos tikslas – užtikrinti požeminio vandens apsaugą nuo taršos toksiškomis, tvariomis ir biologiškai besikaupiančiomis medžiagomis. Direktyvoje išskirti du kenksmingų medžiagų sąrašai. Direktyva neteks galios po trylikos metų, kai įsigaliojo BVPD. [33]
- Direktyva 80/778/EEB (nauja redakcija 98/83/EB) dėl žmonėms vartoti skirto vandens kokybės. Ši direktyva reikalauja užtikrinti, kad žmogaus vartojamas vanduo būtų švarus, be mikroorganizmų, parazitų ir kitų medžiagų, galinčių sukelti pavojų žmogaus sveikatai. Direktyva taikoma žmogaus vartojamo vandens kokybei, kai vidutiniškai jo suvartojama daugiau kaip 10 m³/p arba kai jį vartoja daugiau kaip 50 asmenų. Pavienių vandens vartotojų geriamojo vandens kokybės direktyva nereglamentuoja. [38]
- Direktyva 86/280/EEB dėl tam tikrų pavojingų medžiagų, įtrauktų į Direktyvos 76/464/EEB priedo I sąrašą, išleidimo ribinių verčių ir kokybės sektinių normų. Ši direktyva netaikoma požeminiams vandenims. [35]

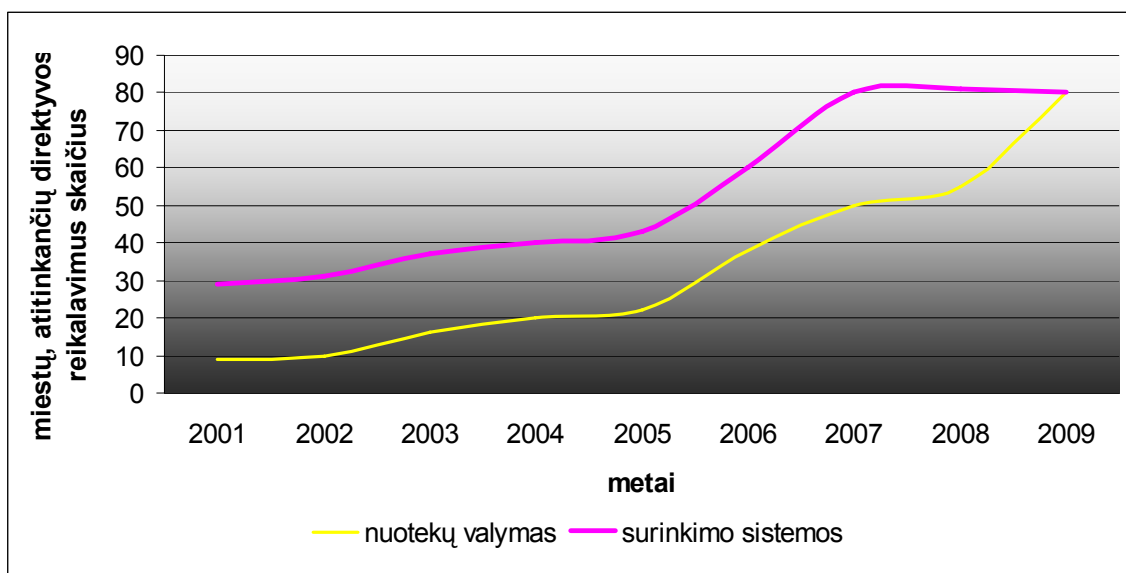
Antrasis Europos Sąjungos vandens apsaugos politikos raidos etapas (1988 - 2000 m.). 1988 metais Frankfurte įvyko ES Šalių narių Ministrų, atsakingų už vandens apsaugą, seminaras. Buvo pastebėta, kad pirmame etape priimtose direktyvos nepakankamai apsaugo vandenį nuo taršos, todėl buvo priimtose dvi papildomos direktyvos:

- Direktyva 91/271/EEB dėl miesto nuotekų valymo yra viena svarbiausių Lietuvos vandens kokybės apsaugos atžvilgiu. ES šalyse ji įsigaliojo 1993 m. Ši direktyva reglamentuoja miesto nuotekų surinkimą bei nuotekų iš tam tikrų pramonės įmonių surinkimą ir valymą, sugriežtina nuotekų valymui keliamus reikalavimus. Tai vienintelė vandens direktyva, kurios įgyvendinimui Lietuvai buvo išsiderėtas pereinamasis laikotarpis iki 2009-12-31. Beje, tai ir daugiausiai investicijų pareikalausianti to laikotarpio direktyva. [31]

Preliminarūs direktyvos įgyvendinimo kaštai sudaro 994 milijonus litų. Tai investicijos, reikalingos nuotekų valyklų bei nuotekų surinkimo sistemų statybai ir rekonstrukcijai gyvenvietėse, kuriuose gyvena daugiau negu 2000 gyventojų.

Nuotekų valymo įrenginių statybos ir nuotekų tinklų atnaujinimo reikalavimai:

- Statybinės konstrukcijos (senesnės nei 30 metų) bus atnaujinamos;
- Mechaninė, elektros ir automatikos įranga (senesnė nei 15 metų) bus keičiama;
- Atnaujintų vamzdinių ilgiai nustatomi pagal iš savivaldybių gautą informaciją, o senesnių nei 50 % vamzdinių bus keičiami naujais;
- Visos siurblinės (senesnės nei 30 metų) bus atnaujinamos;
- Visi (senesni nei 15 metų) siurbliai bus keičiami;
- Iki 2009 metų visose gyvenvietėse, didesnėse kaip 2000 gyventojų turi būti įgyvendinti ES direktyvų reikalavimai dėl vandens gerinimo ir nuotekų tvarkymo;
- Visose gyvenvietėse > 500 gyv. 2020 metais bus pasiektas 100 % gyventojų prisijungimas prie centralizuotų vandentiekio ir nuotekų sistemų (žr. 2 pav.). [75]

2 pav. Direktyvos 91/271/EB įgyvendinimo planas

Šaltinis: Paukštys B., Semėnienė D. Direktyvos „Požeminio vandens apsauga nuo taršos“ įgyvendinimo pasekmių įvertinimas. Tyrimo ataskaita. 2005 lapkritis

- Direktyva 91/676/EEB dėl gėlo, pakrančių ir jūros vandens apsaugos nuo taršos nitratais žemės ūkio šaltinių. Šia direktyva buvo siekiama apsaugoti gėlus, pakrančių, ir jūros vandenį nuo taršos nitratais iš pasklidusios taršos šaltinių, apribojant mineralinių ir organinių azoto trąšų naudojimą žemės ūkyje, sugriežtinant organinių trąšų laikymo sąlygas bei uždraudžiant trąšų naudojimą kai kuriose teritorijose. Pirmiausia buvo reikalaujama, kad Valstybės narės nustatytų vandenį, kurie yra ar bus teršiami nitratais. [36]

Trečiasis Europos Sąjungos vandens apsaugos politikos raidos etapas prasidėjo 2000 metais, kai Europos Parlamentas ir Europos Taryba priėmė Bendrijos veiksmų vandens politikos srityje pagrindinę direktyvą (BVPD) 2000/60/EB. Direktyva nustato pagrindinius paviršinių, požeminio ir pakrančių vandens apsaugos principus. BVPD pagrindiniu vandens apsaugos organizavimo vienetu laiko upės baseiną ir reikalauja, kad vandens telkiniuose būtų pasiekta „gera būklė“³, kuri aprašoma tiek kokybiniais, tiek ir kiekybiniais rodikliais. „Gera būklė“ visuose vandens telkiniuose turi būti pasiekta iki 2016 metų. Praėjus vėliausiai dvylikai metų po BVPD įsigaliojimo, ir vėliau kas šešeri metai, Komisija yra įpareigota pateikti pranešimą apie šios direktyvos įgyvendinimą. [22]

Aplinkos apsaugos agentūros Baseinų valdymo departamento Baseinų valdymo skyriaus vedėjas Mindaugas Gudas apie BVPD įgyvendinimą Lietuvoje: „*Kol kas viskas vyksta*

³ „Gera būklė“ – paviršinio vandens telkinio būklė, kai jo ekologinė ir cheminė būklės įvertinamos bent kaip „geros“, o požeminio vandens – kai jo cheminė ir kiekybinė būklės įvertinamos bent kaip „geros“.

pagal grafiką, niekur nevėluojame, tačiau trūksta duomenų, kad visos analizės būtų kuo kokybiškesnės (vandens kokybės duomenų – per mažai stočių ar per maža eilė duomenų, ne visi parametrai apimami, trūksta žinių apie cheminius, biologius ir morfologinius tarpusavio kiekybinius ryšius Lietuvoje, ryšius tarp žmogaus apkrovos ir atoveiksmio vandens telkiniuose ir kt.)“.

Bendroji vandens politikos direktyva pakeis anksčiau priimtų direktyvų reikalavimus. Direktyva 76/464/EEB (išskyrus 6 straipsnį) neteko galios praėjus trimis metams nuo BVPD įsigaliojimo, t.y. 2003-12-22. Praėjus septyneriems metams po šios direktyvos įsigaliojimo neteks galios direktyva 75/440/EEB, o praėjus trylikai metų – nustos galioti šios direktyvos: 78/659/EEB, 79/923/EEB, 80/68/EEB.

2.2 Europos Sąjungos ir Lietuvos derybos vandens išteklių sektoriuje

Lietuva derybas dėl narystės ES pradėjo 2000 m. vasario 15 d. kartu su Latvija, Slovakija, Bulgarija, Rumunija ir Malta. Šias šalis ES valstybių vadovai derybų pakvietė 1999 m. gruodžio mėn. 11 - 12 d. susitikimo Helsinkyje (Suomijoje) metu. Todėl jos dar vadinamos Helsinkio šalių kandidačių grupe. Lietuva priklauso penktojo ES plėtros etapo grupės valstybėms. Pagrindinis derybų klausimas – Lietuvos pažangos rengiantis narystei ES trisdešimt vieno derybų skyriaus pristatymas ir nagrinėjimas (22 derybinis skyrius reglamentuoja aplinkos apsaugą).

Derybinis skyrius Aplinka buvo atidarytas 2000 m. rugpjūčio 17 d. Jis apėmė bendruosius aplinkosaugos valdymo reikalavimus:

- oro ir vandens kokybės užtikrinimą;
- atliekų tvarkymą;
- gamtos apsaugą;
- pramoninės taršos kontrolę;
- cheminių medžiagų ir genetiškai modifikuotų organizmų poveikio reguliavimą;
- apsaugą nuo radiacijos.

Pagrindiniai derybų dėl derybinio skyriaus Aplinka etapai:

- 2000 m. lapkričio 15 d. – derybų dėl Aplinkos skyriaus pradžia;
- 2001 m. vasario - gegužės mėn. – informacijos rinkimo ir terminės konsultacijos;
- 2001 m. birželio 27 d. – derybos preliminariai baigiamos, susitarus dėl ES teisės aktų įgyvendinimo plano Lietuvoje. [78]

Derybose dėl narystės ES, Lietuva įsipareigojo pakeisti, priimti naujus įstatymus ir poįstatyminius teisės aktus, tam, kad suderinti nacionalinę teisę su ES reikalavimais. LR Vyriausybės nutarime „Dėl LR derybinių pozicijų derybose dėl narystės ES patvirtinimo“ [17] vandens apsaugos srityje Lietuva įsipareigojo patvirtinti, bei papildyti šiuos teisės aktus:

Miestų nuotekų valymo direktyva (91/271/EEB):

- papildyti LR vandens įstatymą (2002 m.);
- patvirtinti miestų nuotekų ir perteklinio dumblo tvarkymo bendruosius reikalavimus (2002 m.);
- patvirtinti miestų nuotekų tvarkymo taisyklės (2002 m.).

Lietuva šios direktyvos nuostatomis įgyvendinti prašė pereinamojo laikotarpio iki 2009 m. gruodžio 31 d.

Vandens apsaugos nuo taršos nitratais iš žemės ūkio šaltinių direktyva (91/676/EEB):

- priimti teisės aktus dėl taršos nitratais iš žemės ūkio šaltinių nitratų pažeidžiamose zonose reglamentavimo.

Pavojingų medžiagų direktyva (76/464/EEB):

- patvirtinti vandens telkinių kokybės, pramoninių nuotekų užterštumo normas (2001m.);
- patvirtinti nuotekų užterštumo pavojingomis medžiagomis normas (2001 m.);
- patvirtinti pavojingų medžiagų išleidimo į kanalizacijos tinklus tvarką (2002 m.);
- patvirtinti pavojingų medžiagų išleidimo į vandens aplinką taisyklės (2002 m.);
- patvirtinti vandenų taršos pavojingomis medžiagomis mažinimo programą (2002 m.).

Maudyklų vandens kokybės direktyva (76/160/EEB):

- patvirtinti maudyklų vandens kokybės monitoringo programą (2000 m.);
- patvirtinti Lietuvos paplūdimių perspektyvinės plėtros programą (2000 m.);
- patobulinti maudyklų vandens kokybės monitoringo sistemą (2002 m.);

Geriamojo vandens direktyva (98/83/EB):

- priimti Geriamojo vandens įstatymą (2001 m.);
- patvirtinti informacijos apie geriamojo vandens kokybę teikimo tvarką (2002 m.).

Šiai direktyvai Lietuva prašė pereinamojo laikotarpio iki 2015 m.

Paviršinio vandens, skirto geriamojo vandens tiekimui, direktyva (75/ 440/ EEB):

- patvirtinti geriamojo vandens gamybai naudojamų paviršinių vandenų kokybės normas (2001 m.).

Požeminio vandens apsaugos direktyva (80/68/EEB):

- pakeisti buitinių nuotekų infiltravimo įrenginių projektavimo, įrengimo ir eksploataavimo taisyklės (2000 m.);
- patvirtinti teršiančių medžiagų išleidimo į požeminius vandenis aplinkosauginės taisyklės (2001 m.);
- patvirtinti pavojingų medžiagų išleidimo į požeminius vandenis inventorizavimo ir informacijos rinkimo taisyklės (2002 m.).

Gėlavandenėms žuvims skirtų vandenų kokybės direktyva (78/659/EEB):

- patvirtinti paviršinių vandens telkinių klasifikavimo tvarką (2001 m.);
- patvirtinti tinkamų vandens telkinių įteisinimo ir apsaugos taisyklės (2002 m.);
- patvirtinti vandens telkinių monitoringo, duomenų analizės, vertinimo ir ataskaitų rengimo tvarką (2002 m.).

Jūros moliuskams skirtų vandenų kokybės direktyva (79/923/ EEB):

- patvirtinti įstatymo lydimąjį aktą dėl jūros moliuskų apsaugos (2003 m.).

Sprendimas dėl keitimosi informacija (86/574/EEB):

- 2003 metais patvirtinta patobulinta Paviršinių vandenų monitoringo programa.

Pagal derybas *Acquis Communautaire*⁴ vandens apsaugos srityje turėjo būti įgyvendinta iki 2004 m. sausio 1 d., išskyrus Miestų nuotekų valymo direktyvą (91/271/EEB), Geriamojo vandens direktyvą (98/83/EB), Nitratų direktyvą (91/676/EEB). [40]

Derybų rezultatai: ketverių metų pereinamasis laikotarpis (nuo 2005 m. pabaigos) dėl miestų nuotekų išvalymo pagal ES reikalavimus. Siekiant atitikti ES normas, iki 2009 m. pabaigos bus sukurta reikiama miestų nuotekų surinkimo ir valymo infrastruktūra. Kadangi šios srities ES normų įgyvendinimas yra vienas brangiausių pereinamasis laikotarpis įgalins sumažinti metines investicijas bei išvengti ženkliaus komunalinių tarifų augimo.

Vienas iš klausimų, kurį pateikiau ekspertams, buvo apie ES teisės aktų derinimą ir įgyvendinimą vandenų apsaugos srityje. Lietuvos geologijos tarnybos Hidrogeologijos skyriaus vedėjo Kęstučio Kadūno nuomone, *ES reikalavimai į Lietuvos teisės aktus perkelti sėkmingai. Tik yra viena problema: kai tie aktai bus įgyvendinami ar bus pasiekti užsibrėžti tikslai numatyti tik iki 2016 m. ES teisė pakankamai nauja, nėra patirties ją įgyvendinant, o ir ji pati nėra labai konkreti.*

⁴ *Acquis Communautaire* – Europos Sąjungos teisės visuma, apimanti Europos Bendrijų ir Europos Sąjungos sutartis, Bendrijos sudarytas tarptautines sutartis su trečiosiomis valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis, taip pat Europos Sąjungos institucijų priimtus teisės aktus bei Europos Teisingumo Teismo jurisprudenciją. Paprastai šis prancūziškas terminas į kitas kalbas neverčiamas. Trumpumo dėlei neretai gali būti vartojamas tik terminas *Acquis*. Tiksliausias pažodinis termino vertimas į lietuvių kalbą – „Bendrijos įgytis“. (Prapiestis J.Namų advokatas – Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2002.).

Aplinkos apsaugos agentūros Baseinų valdymo departamento Baseinų valdymo skyriaus vedėjas Mindaugas Gudas mano, *kad viskas vyksta sėkmingai, kas parašyta, tas ir perkelta į mūsų teisę, tik kai kur išsiderėti pereinamieji laikotarpiai. Įgyvendinimas kol kas vyksta normaliai ir pagal grafiką.*

ES aplinkosaugos srities reikalavimų įgyvendinimas yra vienas sudėtingiausių ir brangiausių, kadangi per gana trumpą laikotarpį reikia sukurti ES standartus atitinkančią infrastruktūrą – atliekų tvarkymo sistemas, nuotekų surinkimo ir valymo įrenginius bei įdiegti pažangias technologijas. [50]

2.3 Lietuvos Respublikos vandenų naudojimo ir apsaugos teisinis reglamentavimas

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 53 bei 54 straipsniai įpareigoja valstybę ir kiekvieną asmenį saugoti aplinką nuo kenksmingo poveikio ir rūpintis aplinkos apsauga bei draudžia niokoti žemę, jos gelmes, teršti vandenį ir orą. [1]

Pagal LR Konstituciją žemės gelmės išimtinė nuosavybės teise priklauso valstybei. Žemės gelmės, požeminis vanduo – jautri ekosistemos dalis, kurios apsauga ir racionalus naudojimas, reikalauja pastoviai kaupti informaciją, sistemingai stebėti pokyčius. Racionalus žemės gelmių išteklių naudojimas ypač aktualus dabar, kai didėja naudingų iškasenų gavybos apimtys, daugėja privačių geologinių tyrimų kompanijų, bendrai valstybėje didėja geologinės informacijos poreikis. Nors ir yra sukurta teisinė bazė, tačiau būtina ją harmonizuoti.

Šalies vandens išteklių apsaugos politika yra nukreipta į Baltijos jūros, vidaus vandenų bei tarptautinių taršos šaltinių mažinimą.

LR aplinkos ministerija savo veikloje vadovaujasi LR aplinkos apsaugos strategija. Joje prioritetas teikiamas vandenų ir oro apsaugai. Krašto vandenų apsaugos ir naudojimo problemos apima vandenų kokybės, gamtos išteklių, kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės išsaugojimą bei apsaugą. Tačiau vandenų strategija nenumatė ypatingų reikalavimų, harmonizuojant ES ir Lietuvos vandens išteklių sektorius – didžiausią dėmesį ji kreipė tik į nacionalinio pobūdžio vandenų problemas. Prioritetas (ir pagal investicijas) motyvuotai teko miestų, gyvenviečių, pramonės, paviršinio vandens nuotekoms mažinti ir kartu profilaktiškam vandens kokybės užtikrinimui.

Vandens išteklių apsaugos prioritetai pagal LR aplinkos apsaugos strategiją:

- apsaugoti geriamojo vandens išteklius nuo išsekimo ir užteršimo;
- mažinti vandenų taršą miestų nuotekomis;
- mažinti pavojingų medžiagų patekimą į vandens aplinką;
- mažinti vandenų taršą iš žemės ūkio šaltinių;

- gerinti centralizuotai tiekiamo geriamojo vandens kokybę;
 - gerinti rekreacinių vandenų būklę;
 - mažinti jūros avarinės taršos tikimybę;
 - racionaliai naudoti hidroenergiją;
 - efektyviai naudoti užsienio šalių, ES finansinę paramą bei Lietuvos lėšas įgyvendinant vandenų apsaugos priemones;
 - sukurti efektyvią informacijos apie vandens išteklius valdymo ir visuomenės švietimo sistemą;
 - įtraukti kuo platesnį suinteresuotų asmenų ratą į vandens išteklių valdymo procesą.
- [72]

1990 metais, atkūrus nepriklausomybę, Lietuvoje buvo pradėta kurti naujas sąlygas atitinkanti aplinkosaugos teisės aktų sistema, kuri reguliuoja mūsų šalies vandens naudojimą ir apsaugą. Vandens išteklių apsaugą bei valdymą mūsų šalyje reguliuoja Aplinkos įstatymas, Aplinkos monitoringo įstatymas, Aplinkos apsaugos įstatymas, Geriamojo vandens įstatymas, Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymas, Jūros aplinkos apsaugos įstatymas, Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo pakeitimo įstatymas, Vandens įstatymas, Vandens įstatymo pakeitimo įstatymas, Žemės gelmių įstatymas,

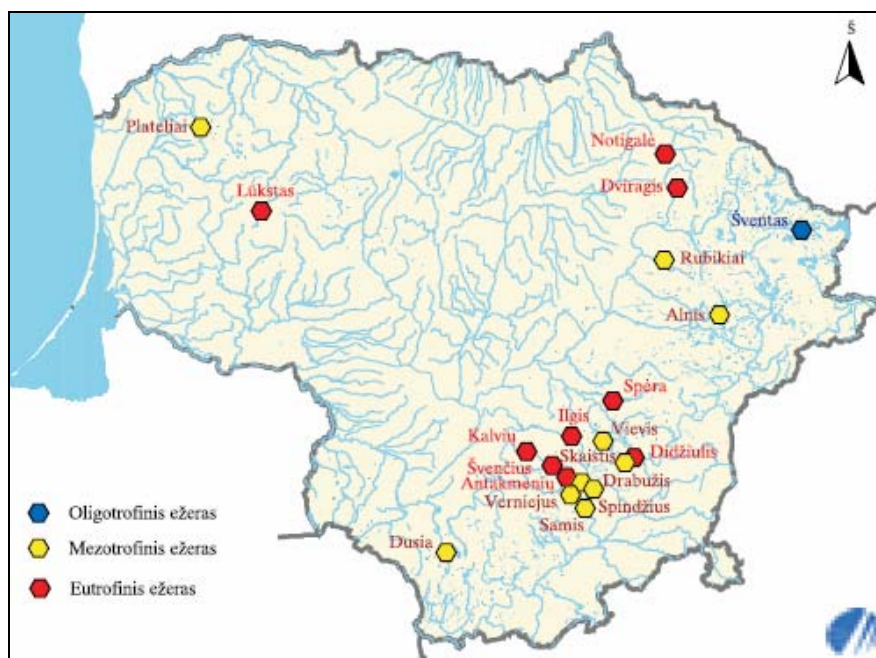
Pagrindinis teisės aktas – 1992 metais priimtas Aplinkos apsaugos įstatymas (nauja redakcija – 2004 m.), kuris nustatė fizinių ir juridinių asmenų teises ir pareigas aplinkos atžvilgiu, gamtinių išteklių naudojimą, ūkinės veiklos reguliavimą, numatė svarbiausius ekonominius aplinkos apsaugos svertus. [2]

1997 m. buvo priimtas Lietuvos Respublikos Vandens įstatymas, 2003 m. papildytas – Vandens įstatymo pakeitimo įstatymas. Šis teisės aktas buvo pagrindinis, kuris reguliuoja vidaus vandenų telkinių nuosavybės formas, juose esančių vandens išteklių valdymą, naudojimą, apsaugą, vandens telkinių savininkų ir vandens naudotojų santykius, juridinių ir fizinių asmenų, naudojančių vandenį, teises ir pareigas. [9]

2006 m. priimtas naujas Aplinkos monitoringo įstatymas, nustato aplinkos monitoringo turinį, struktūrą, įgyvendinimą, aplinkos monitoringo procese dalyvaujančių subjektų teises bei pareigas ir atsakomybę. [3]

Pagal Valstybinę monitoringo 2005 - 2010 m. programą paviršinio vandens kokybę tirama 48 – ių upių 103 – ijose vietose ir 9 – iuose ežeruose. Upių vandens mėginiai imami kas mėnesį aukščiau miestų bei žemiau miestų paskutinio nuotekų išleistuvo, žiotyse, šalies pasienyje, žemdirbystės įtakos ir gamtinio fono upėse. Vandens kokybę vertinama pagal daugiau kaip 70 rodiklių. Dauguma Lietuvos upių yra mažai bei vidutiniškai užterštos pagal pagrindinius vandens kokybę

apibūdinančius hidrocheminius parametrus: organines, azotines bei fosfatines medžiagas [18]. 2005 metais, palyginti su 2004 m., ežerų trofinė būklė tirtuose ežeruose išliko tokia pati, išskyrus Švento ežerą, kuriame chlorofilo *a* koncentracija ir fitoplanktono biomasė sumažėjo du kartus. Dešimt iš tirtų ežerų, pagal gautus duomenis, priklauso mezotrofinių ežerų kategorijai, 30 % – eutrofiniams, 15 % – hipertrofiniams ir tik 1 % – oligotrofiniams ežerams (žr. 3 pav.).

3 pav. Ežerų trofiškumas

Šaltinis: Aplinkos būklė 2005 m. (LR aplinkos ministerijos leidinys)

Pagal 2005 metų tyrimų duomenis, švarus vanduo, kuriame bendrųjų cheminių parametru vidutinės vertės neviršijo didžiausių leidžiamų koncentracijų (DLK), buvo per 36 % tirtų upių vietų. Pastarąjį dešimtmetį upių vandens užterštumas šiek tiek mažėja. Kaip rodo tų pačių upių vietų vandens tyrimų duomenys, 2005 m. nustatyta daugiau vietų, kuriose tirtų medžiagų koncentracijos neviršijo DLK, nei 2004 metais [44]. Skaidriausi ežerai buvo Platelių, Dusios, Švento bei Alnio (skaidrumas siekė 5 - 7 metrus). [80]

Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo pakeitimo įstatymas (priimtas 2005 metais) reglamentuoja planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo procesą ir šio proceso dalyvių tarpusavio santykius. [8]

1997 m. priimtas Jūros aplinkos apsaugos įstatymas nustatė pagrindinius jūrinės aplinkos apsaugos principus. Šis įstatymas taikomas LR laivams bei vidaus ir teritoriniuose vandenyse esantiems laivams; užsienio laivams, esantiems už LR teritorinių vandenų ribos tiek, kiek tai atitinka tarptautinę teisę; LR sausumos ir jūros rajone esantiems taršos šaltiniams ir veiklai, kuri gali turėti neigiamo poveikio jūros aplinkai ir gamtos ištekliams. [6]

Geriamojo vandens įstatymas (priimtas 2001 m.) nustatė į rinką tiekiamo geriamojo vandens saugos bei kokybės reikalavimus. Šis įstatymas taip pat reglamentuoja pagrindines valstybės, savivaldybės institucijų, vandens tiekėjų ir vandens vartotojų funkcijas ir santykius, susijusius su geriamojo vandens gavyba, tiekimu, naudojimu, individualiu apsirūpinimu juo bei geriamojo vandens kokybės kontrole. Vandens tiekėjai buvo įpareigoti parengti ir kasmet tikslinti geriamojo vandens programinės priežiūros planus, teikti programinės priežiūros metines ataskaitas savivaldybės merui, maisto kontrolės institucijai bei informuoti geriamojo vandens vartotojus apie programinės priežiūros rezultatus. Maisto kontrolės institucija įpareigota atlikti valstybinę geriamojo vandens saugos ir kokybės kontrolę, o apie jos rezultatus informuoti Sveikatos apsaugos ministeriją, visuomenę ir kas treji metai pateikti Europos Komisijai ataskaitą apie LR gyventojų vartojamo geriamojo vandens saugą ir kokybę. [4]

LR Vandens įstatymo pakeitimo įstatymu (2003 m.) siekiama vandens apsaugos valdymą suderinti su 2000 m. spalio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos priimta direktyva 2000/60/EB, kuri nustato Bendrijos veiksmus vandens politikos srityje [10]. Baseininio vandens telkinių valdymo įdiegimas, LR teritoriją numatant suskirstyti į upių baseinų rajonus – vienas pagrindinių šiame įstatyme nustatytų tikslų.

Vandenssaugos tikslai, kuriuos užsibrėžta pasiekti iki 2016 m., išdėstyti 22 – amame Vandens įstatymo straipsnyje, atitinka BVPD reikalavimus:

- Bendras vandenssaugos tikslas paviršiniams vandens telkiniams yra pasiekti gerą paviršinio vandens būklę;
- Pasiekti gerą dirbtinių ar labai pakeistų vandens telkinių cheminę ir ekologinę vandens būklę;
- Gerinti vandens kokybę įgyvendinant priemones, skirtas mažinti ir nutraukti pavojingų medžiagų patekimą į vandenį ir kt.

Vandens telkinių naudojimą nuotekoms išleisti reglamentuoja įstatymo 16 straipsnis, kur yra reikalaujama nuotekas rinkti ir valyti naudojant geriausias prieinamas technologijas, o nuotekos šalinamos atsižvelgiant į mažiausiai daromą įtaką aplinkai. Numatytas draudimas nuotekas išleisti tiesiogiai į požeminius vandens telkinius. [9]

Apklaustųjų ekspertų nuomone, vandens išteklių naudojimo ir apsaugos srityje šiuo metu vyksta ir dar vyks ateityje tokie pokyčiai:

Realiai yra vykdoma ES direktyvų reikalavimai, kaip jie yra perkelti į šalies teisę. Ar tai efektyvu, pasirodys ateityje. Dabartinė politika, neturint aiškos strategijos, skirta lėšų įsisavinimui, negalvojant ar tai efektyvu ir nesiejant su tikslais numatytais 2016 m. (Lietuvos geologijos tarnybos Hidrogeologijos skyriaus vedėjas Kęstutis Kadūnas).

Esamų vandentiekio ir nuotekų tinklų renovacija, vandentiekio ir nuotekų tinklų plėtra į naujus gyvenamuosius rajonus, paviršinių vandens telkinių taršos mažinimas, požeminių vandens telkinių apsauga (UAB „Vilniaus vandenys“ Investicijų skyriaus viršininkė Audronė Atėjūnienė).

Šiuo metu pradedami rengti upių baseinų rajonų valdymo planai, kurių pagalba bus siekiama, kad iki 2016 m. būtų visuose vandens telkiniuose pasiekta gera būklė. Turi taip pat būti užtikrinta, kad nuo 2010 m. kainos už vandenį būtų tokios, kad atsipirktų visos tiekimo sąnaudos, o taip pat ir žala aplinkai. (Aplinkos apsaugos agentūros Baseinų valdymo departamento Baseinų valdymo skyriaus vedėjas Mindaugas Gudas)

Lietuvos Respublikos Vyriausybė Europos Komisijai yra įpareigota teikti ataskaitas apie Bendrosios vandens politikos direktyvos ir kitų Europos Bendrijos vandens sektoriaus teisės aktų įgyvendinimą. LR valstybės ir savivaldybių institucijos, kiti viešieji juridiniai asmenys, susiję su vandens telkinių ir vandens naudojimu, apsauga, valdymu, įpareigojami teikti informaciją, reikalingą šioms ataskaitoms rengti. Savivaldybių vykdomosioms institucijoms numatytas įpareigojimas rengti vandentiekos plėtros ir vandenviečių apsaugos planus, analizuoti vandens saugos ir kokybės būklę, teikti viešas metines ataskaitas apie šią būklę, informuoti bendruomenę. Šios institucijos įpareigos informuoti apie potencialų pavojų sveikatai dėl jų naudojamų vandens telkinių taršos bei viešai skelbti gyventojams, kokių veiksmų reikia imtis, kai paaiškėja, jog geriamasis vanduo kelia potencialų pavojų jų sveikatai. [9]

Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymas (priimtas 2006-07-13) reglamentuoja vandens tiekėjų ir abonentų teisinius santykius. Šio įstatymo tikslas – užtikrinti geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo ūkio nenutrūkstamą funkcionavimą, taip pat visuomenės poreikius atitinkančią plėtrą, sudarant sąlygas fiziniams ir juridiniams asmenims priimtinomis sąlygomis apsirūpinti tinkamos kokybės geriamuoju vandeniu ir gauti geros kokybės nuotekų tvarkymo paslaugas. Įstatymo nuostatos taikomos visiems asmenims, tiekiantiems šaltą geriamąjį vandenį ir teikiantiems nuotekų tvarkymo paslaugas. [5]

Žemės gelmių įstatymas (priimtas 1995 m.) nustato pagrindines Lietuvos Respublikos valstybės institucijų bei fizinių ir juridinių asmenų teises ir pareigas tiriant, naudojant ir saugant Lietuvos Respublikos sausumos, jos kontinentinio šelfo ir ekonominės zonos Baltijos jūroje žemės gelmes, pradedant podirvio uolienų paviršiumi sausumoje ir dugno nuosėdų paviršiumi sausumos vandenyse ir jūroje. [11]

Vandens naudojimas ir nuotekų išleidimas Lietuvoje yra reguliuojamas leidimų sistema. Visi vandens naudotojai, paimantys daugiau kaip 10 m³ vandens per parą ir išleidžiantys virš 5 m³ per parą nuotekų, privalo gauti gamtos išteklių leidimus bei sumokėti mokesčius už gamtinių išteklių naudojimą ir aplinkos teršimą. Taršos integruotos kontrolės ir prevencijos leidimai, kurie

nuo 2004-01-01 privalomi visoms naujoms įmonėms, taip pat padeda užtikrinti, kad vandens tarša neviršytų geriausiems prieinamiems gamybos būdams nustatytų normatyvų. [42]

Normatyvinis dokumentas „Specialios žemės ir miško naudojimo sąlygos“ reikalauja įrengti vandens telkinių apsaugos juostas ir zonas. [16]

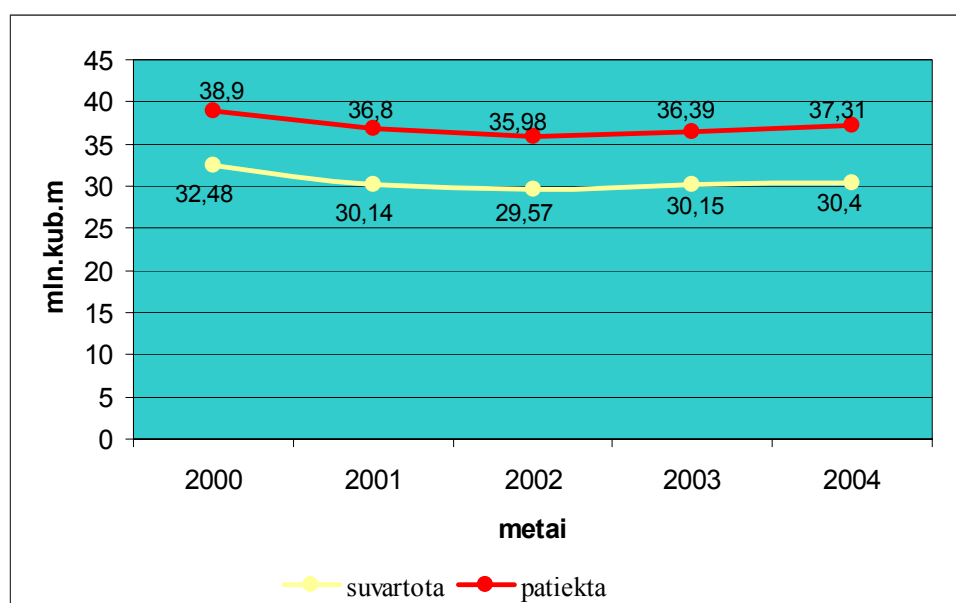
Valstybinė aplinkos monitoringo programa yra Aplinkos monitoringo įstatymo poįstatyminis dokumentas, nustatantis vandens mėginių ėmimo taškus, dažnumą, paviršinio, požeminio ir pakrantės vandens monitoringo parametrus. [18]

Normatyviniai dokumentai, kurie reglamentuoja vandens aplinkos apsaugą:

- Paviršinių (lietaus) nuotekų kanalizavimo ir išleidimo normatyvų nustatymo, mokesčio už taršą taikymo ir laboratorinės kontrolės vykdymo taisyklės (patvirtintos AAM 1995-02-28 įsakymu Nr.29);
- Gręžinių vandeniui tiekti ir vandeniui šiluminei energijai vartoti projektavimo, įrengimo, konservavimo bei likvidavimo tvarka (patvirtinta LR aplinkos ministro 1999 m. gruodžio 23 d. Nr. 417);
- Tvenkinių naudojimo ir priežiūros tipinės taisyklės (patvirtintos LR aplinkos ministro 2006 m. rugsėjo 13 d. Nr. D1-415);
- LR valstybinės reikšmės vidaus vandens kelių valdymo bei gilinimo ir vagos reguliavimo darbų vykdymo taisyklės (patvirtintos Aplinkos apsaugos ministro 1995-12-27 įsakymu Nr.205);
- Higienos norma HN 24:1998 „Geriamo vandens kokybės reikalavimai ir programinė priežiūra“ (patvirtinta LR sveikatos apsaugos ministro 2003 m. liepos 23 d. Nr.V-455);
- Higienos norma HN 92:1999 „Paplūdimiai ir jų naudojimas“ (patvirtinta LR sveikatos apsaugos ministro 2004 m. balandžio 26 d. Nr.V-275);
- Higienos norma HN 24:2003 „Geriamojo vandens saugos ir kokybės reikalavimai“ (patvirtinta LR sveikatos apsaugos ministro 2003 m. liepos 23 d. Nr.V-455);
- Higienos norma HN 44:2006 „Vandenviečių sanitarinių apsaugos zonų nustatymas“ (patvirtinta LR sveikatos apsaugos ministro 2003 m. liepos 23 d. Nr.V-455) bei daugelis kitų poįstatyminių teisės aktų, padedančių įgyvendinti vandenų naudojimo ir apsaugos politiką.

Uždaroji akcinė bendrovė (toliau – UAB) „Vilniaus vandenys“ – didžiausia vandentiekio bendrovė Lietuvoje, eksploatuojanti ne tik Vilniaus miesto, bet ir Šalčininkų, Švenčionių bei Vilniaus rajonų vandentiekio ir nuotekų tinklus vartotojams, tiekia vien tik požeminį vandenį iš giluminių gręžinių. Žmonijai svarbu ne tik tai, kad geriamojo vandens būtų

pakankamai, bet kad jis būtų ir geros kokybės. Paprastai sakoma: švarus vanduo – sveikatos šaltinis. Geriausios kokybės yra gėlas požeminis vanduo. Nedaug šalių pasaulyje tiekia gyventojams tokį vandenį. Dažniausiai naudojamas valytas ir cheminiu būdu apdorotas paviršinis upių ir ežerų vanduo, kuris niekada neprilygsta požeminiam. Lietuva vienintelė iš Baltijos, o gal būt ir Europos šalių, naudojanti viešam vandens tiekimui vien tik požeminį vandenį. 2006 m. sausio 1 d. duomenimis 92 procentai viso bendrovės tiekiamo geriamojo vandens yra labai geros kokybės ir atitinka visus Lietuvoje ir Europos Sąjungoje taikomus geriamojo vandens reikalavimus. Centralizuotomis šalto vandens tiekimo sistemomis Vilniaus mieste naudojasi 531,4 tūkstančiai vartotojų. UAB „Vilniaus vandenys“ pateikia duomenis apie Vilniaus miesto, Šalčininkų, Švenčionių bei Vilniaus rajonų vartotojams patiekto bei suvartoto vandens kiekius (žr. 4 pav.). [82]

4 pav. Patiekto ir suvartoto vandens kiekiai

Šaltinis: UAB „Vilniaus vandenys“. 2005 m. ataskaita

Geriamojo vandens kokybę kontroliuoja geriamojo vandens laboratorija (įsteigta 1955 m.), kuri yra atestuota atlikti mikrobiologinius, fizikinius ir cheminius geriamojo vandens tyrimus. Tyrimai atliekami pagal Lietuvos higienos normą HN 24:2003 „Geriamojo vandens saugos ir kokybės reikalavimai“. Šiuo metu nustatoma 80 rodiklių. Nors požeminis vanduo yra apsaugotas nuo išorinės taršos, tačiau vyksta intensyvi žmogaus veikla, todėl būtina nuolatinė geriamojo vandens kontrolė. Beveik visi elementai, esantys vandenyje, yra reikalingi žmogaus organizmui (Fe, Mg, Mo, Co, F, Sr), tačiau jų perteklius vandenyje sąlygoja įvairius funkcinis sutrikimus ir ligas. Todėl šių medžiagų koncentracijos (vertės) yra griežtai ribojamos. [82]

Nacionalinė darnaus vystymosi strategija, patvirtinta LR Vyriausybės 2003-09-11 nutarimu Nr.1600. Aplinkos ministerija paskirta atsakinga už šios strategijos įgyvendinimo koordinavimą. Strategijoje pabrėžiama, kad dabartinė ekonomika labai dideliu mastu lemia aplinkos būklę, ekonomikos augimas dažnai daro neigiamą poveikį aplinkai. Darnus vystymasis (subalansuota plėtra) apibūdinamas kaip aplinkos (oras, vanduo, kraštovaizdžio ir biologinė įvairovė, atliekos), ekonomikos ir socialinių visuomenės tikslų suderinamumas, teikiantis galimybes dabartinei ir ateities kartoms siekti visuotinės gerovės, neperžengiant leistinų poveikio aplinkai ribų. Viena šios strategijos sudėtinių dalių yra darni vandens išteklių vadyba. Vandens išteklių naudojimo ir apsaugos strategija turi tris pagrindines kryptis: Baltijos jūros apsauga, vidaus paviršinių ir požeminių vandenų taršos mažinimas, tarpvalstybinės taršos mažinimas. Pagrindinės vandens išteklių naudojimo ir apsaugos strategijos nuostatos:

- Mažinti vandenų taršą buitinėmis ir gamybinėmis nuotekomis bei pavojingomis medžiagomis;
- Gerinti geriamojo vandens kokybę bei vandenų ekosistemos būklę;
- Racionaliai vartoti vandens energinius išteklius;
- Mažinti jūros taršą;
- Siekti mažinti kaimyninių valstybių įtaką Lietuvos vandens taršai. [74]

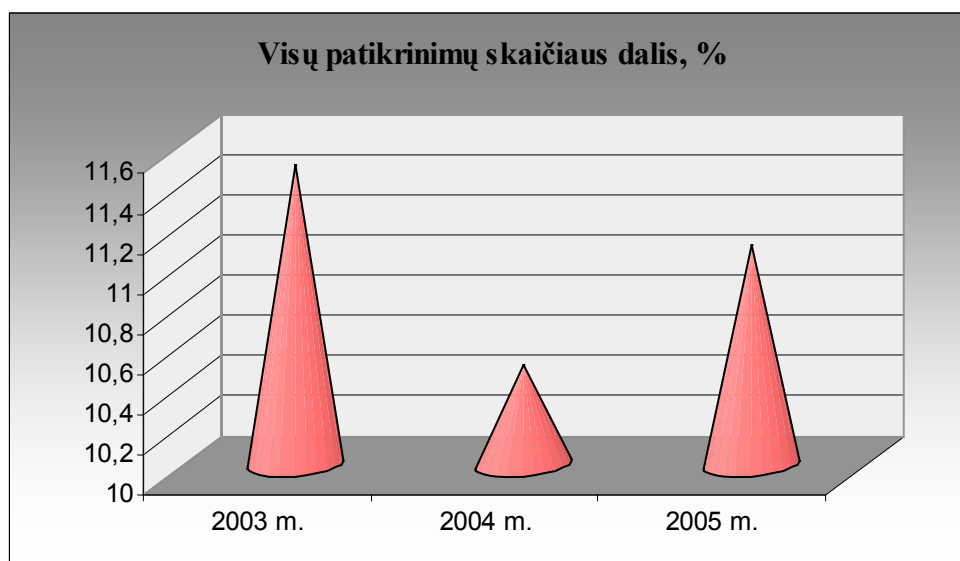
Nacionalinė vandentvarkos ūkio plėtros strategija (2005 m.). Ja siekiama užtikrinti veiksmingą ir vartotojams patrauklų vandentvarkos ūkio funkcionavimą. Strategijoje išdėstyti esminiai vandentvarkos ūkio reformos principai:

- Sustambinti vandentvarkos įmones;
- Sumažinti politinių sprendimų įtaką jų ūkinei veiklai;
- Sustiprinti vandentvarkos ūkio valstybinius reguliatorius;
- Suvienodinti paslaugų kainas sustambintų įmonių teritorijose ir sukurti šių paslaugų standartą. [84]

Vienas svarbiausių pastarojo laikotarpio dokumentų yra Bendrasis programavimo dokumentas (2004 - 2006 m.), kuris yra pagrindinė valstybės dalyvavimo struktūriniuose fonduose prielaida. Pagal šiame dokumente įvardintus prioritetus ir priemones yra numatyta naudoti ES struktūrinių fondų lėšas, skiriamas atitinkamų sričių projektų finansavimui. [12]

Vandens naudojimo ir kokybės kontrolė – seniausiai stebimas aplinkos būklės rodiklis. Įstatymas, kurie buvo priimti remiantis daugiamete patirtimi, užtikrina patikimą vandens išteklių kontrolę. Išaiškintų pažeidimų vandens sektoriuje sudaro apie 11 % visų nustatytų pažeidimų. Dažniausiai pasitaiko požeminio vandens apsaugos reikalavimų, nuotekų kokybės rodiklių pažeidimai

(žr. 5 pav.). Pažeidimų sumažėtų, jei savivaldybės daugiau dėmesio skirtų gręžtinių šulinių ir nuotekų valymo įrenginių priežiūrai, jei būtų labiau plėtojamas gyventojų ekologinis švietimas, stiprinamas baseininis valdymas ir prevencinis darbas. [42]

5 pav. Nustatyti aplinkos apsaugos pažeidimai vandens sektoriuje

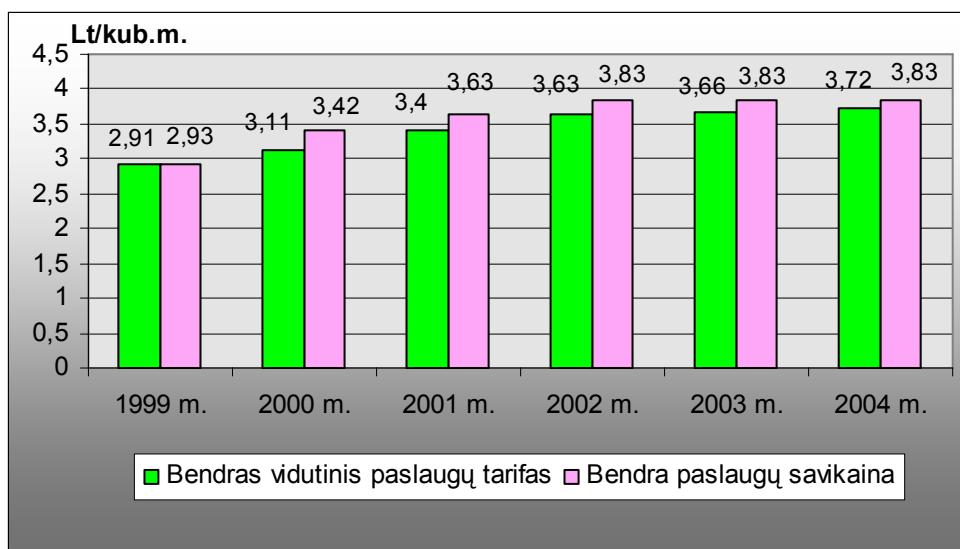
Šaltinis: Aplinkos būklė 2005 (LR aplinkos ministerijos leidinys)

Siekiant narystės Europos Sąjungoje, Lietuvos Respublikoje buvo keičiami ir tobulinami vandenų valdymą ir apsaugą reguliuojantys teisės aktai. Šiuo metu mūsų šalies vandens apsaugos sektoriaus įstatyminė bazė iš esmės atitinka ES vandens sektoriaus teisės aktų reikalavimus. Tačiau yra sričių, kurias reglamentuojanti teisinė sistema nėra pakankamai sureguliuota – pasigendama vandens apsaugos sektoriaus įstatyminės bazės subalansuotumo, kritikuojama neadekvati investavimo bei planavimo ir vandens kainų nustatymo sistema, per lėtai vykdoma šalies vandentvarkos ūkio reforma. [42]

UAB „Vilniaus vandenys“ Investicijų skyriaus viršininkės Audronės Atėjūnienės nuomonė apie pagrindinės vandenų apsaugos problemas Lietuvoje iki įstojančios į ES: „*Problemos buvo ir yra, įstojimo faktas nieko nepakeitė. Tiesiog jos po truputį sprendžiamos, tam yra skiriamos didelės investicijos iš ES Sanglaudos ir Struktūrinių fondų bei Valstybės biudžeto. Prisideda ir pačios vandens tiekimo įmonės ir savivaldybės*“. Audronė Atėjūnienė nurodo ir problemas: *paviršinių vandens telkinių taršos mažinimas, požeminių vandens telkinių apsauga, geriamojo vandens kokybė, vandens ir nuotekų valymo įrenginiai bei vandentiekio paslaugų lygis, bei kanalizacijos sistemos paslaugų lygis neatitinka reikalavimų, vandentiekio tinklai yra pasenę, jų nuotėkio procentas yra didelis.*“ Lietuvos geologijos tarnybos Hidrogeologijos skyriaus vedėjas Kęstutis Kadūnas prie vandenų apsaugos problemų priskiria *požeminio vandens taršą iš taškinių ir pasklidusių taršos šaltinių (užterštos teritorijos, žemės ūkis).*

Aplinkos apsaugos agentūros Baseinų valdymo departamento Baseinų valdymo skyriaus vedėjo Mindaugo Gudo nuomone, *nuotekų išleidimas (daug nevalomų buvo iki standartų) – pagrindinė vandens apsaugos problema Lietuvoje iki įstojant į ES.*

2004, o ypač 2005 metais suintensyvėjo ES Sanglaudos fondo finansuojamų projektų įgyvendinimas. Lietuvos vandentvarkos įmonės – Lietuvos vandens tiekėjų asociacijos (LVTA) narės – tiekia daugiau nei 90 % viso Lietuvoje tiekiamo geriamojo vandens. 2004 m. iš viso buvo eksploatuojama 963 vandens tiekimo ir 389 nuotekų šalintuvų sistemos. Centralizuoto vandentiekio paslaugomis naudojasi 2/3 Lietuvos gyventojų. Bendros pajamos siekė 355 mln. litų, o sąnaudos – 362 mln. litų. Tuo tarpu 2005 m. pajamos sudarė 337 mln. Lt, o sąnaudos – 349 mln. Lt. Nuostolis beveik 12 mln. Lt. Tokių rezultatų priežastys susijusios su vandens paslaugų tarifais (žr. 6 pav.). [42]

6 pav. Bendras vidutinis paslaugų tarifas ir paslaugų savikaina

Šaltinis: Lietuvos vandens tiekėjų asociacijos 2004 - 2005 m. veiklos ataskaita

Aplinkos apsaugos teisės normų derinimo su Europos Sąjungos reikalavimais strategijoje (patvirtinta 1998-10-12 aplinkos ministro įsakymu Nr.199) numatomas konkretus ES vandens sektoriuje aplinkosauginių reikalavimų įgyvendinimo planas bei nustatyti šie teisės normų perkėlimo prioritetai:

- Aukščiausias: Miestų nuotekų valymo, Nitratų, Gėlavandenių žuvų, Maudyklų, Geriamojo vandens direktyvos.
- Žemesnis: Bendroji vandens politikos direktyva, Pavojingų medžiagų direktyva.
- Žemiausias: Jūriniam moliuskams skirtų vandenių, Paviršinio vandens direktyvos.

Šiuo metu didžiausias dėmesys skiriamas Bendrosios vandens politikos direktyvos įgyvendinimui.

3 VANDENS SEKTORIAUS VALDYMAS BEI FINANSAVIMAS

3.1 Vandenių valdymas Europos Sąjungoje

Šalių narių veiksmai negali užtikrinti reikiamo aplinkos apsaugos laipsnio, kadangi upių baseinai, jūros, ežerai tęsiasi iš vienos valstybės į kitą, o tarša vienoje valstybėje dažniausiai paveikia ir kaimynines šalis. Todėl reikalinga globalinė atsakomybė ir jokia šalis negali viena spręsti tokių problemų.

2001 m. ES priėmė VI aplinkos apsaugos veiksmų programą „Mūsų ateitis – mūsų pasirinkimas“, kuri nustato aplinkos apsaugos gaires ateinantiems 10 – čiai metų. Per šią ir ankstesnes penkias veiksmų programas ir prieš tai, daugiau nei tris dešimtmečius buvo nustatomi standartai, ES sukūrė išsamią aplinkos apsaugos sistemą. Sprendžiamos problemos yra įvairaus pobūdžio: triukšmas, atliekos, cheminės medžiagos, automobilių išmetalai, maudyklų vanduo, ES kovos su stichinėmis nelaimėmis, kaip antai naftos nuotekos arba miškų gaisrai. Aplinkos apsaugos generaliniam direktoratui pavesta suformuoti strateginius tikslus ir priemones jiems įgyvendinti. [69]

Generalinio direktorato funkcija yra palaikyti ir koordinuoti Šalių narių pastangas ir tikrinti, kaip valstybės narės vykdo įsipareigojimus aplinkos apsaugos srityje. Generalinis direktoratas yra specialiai įkurtas vienas iš Europos Komisijos padalinių, kurio pagrindinė funkcija – inicijuoti naujų aplinkos apsaugos įstatymų leidybą ir jų praktinį įgyvendinimą šalyse srityse. Pagal VI aplinkos apsaugos programos sritis, Aplinkos generaliniame direktorate veikia atitinkami padaliniai, atsakingi už įvairių sričių kuravimą. Vandens sektoriaus klausimais rūpinasi Vandens, jūrų ir dirvožemio skyrius (žr. 1 schemą, 3 priedas). [69]

Viena ES Aplinkos apsaugos, sveikatos ir vartotojų teisių apsaugos komiteto funkcijų – vykdyti aplinkos apsaugos politiką, bei taikyti aplinkos apsaugos priemones oro, vandens, žemės užterštumo mažinimui, bei faunos apsaugai.

Be vandens mes negalėtume išgyventi, juo labiau klestėti. Žmonėms būtinas saugus ir švarus geriamasis vanduo bei sanitarinės sąlygos. Ambicinga ES Vandens iniciatyva (EUWI) imasi integruotų būdų tvarkyti vandens išteklius, remdama įvairių suinteresuotų dalyvių konstruktyvius įsipareigojimus ir siekdama skatinti veiklą ateityje. [54] Ši iniciatyva apima 4 regionus: Afriką; Rytų Europą, Kaukazą Centrinę Aziją; Viduržemio jūros šalis; Lotynų Ameriką bei siekia:

- Stiprinti šalių įsipareigojimą gerinti vandens būklę ir sanitarines sąlygas;
- Užtikrinti geresnį vandens išteklių valdymo politikos rengimą;

- Gerinti koordinavimą ir bendradarbiavimą vandens sektoriaus politikos plėtos ir įgyvendinimo procesuose;
- Skatinti regionų ir subregionų bendradarbiavimą sprendžiant vandenų valdymo problemas;
- Sukurti naują lankstų finansavimo mechanizmą, kuris pritrauktų naujus partnerius.

Tarybos Direktyva 91/692/EEB standartizuoja ir racionalizuoja ataskaitas apie tam tikrų su aplinka susijusių direktyvų įgyvendinimą, reikalauja iš Šalių narių ataskaitų apie aplinkos sektoriaus direktyvų įgyvendinimą. [39]

BVPD 2000/60/EB taip pat įpareigoja Šalis nares rengti ataskaitas. Tačiau apie pusę Šalių narių nenustatė aiškių BVPD įgyvendinimo tikslų nacionaliniuose teisės aktuose bei nepaskyrė institucijų, kurios įgyvendintų šiuos reikalavimus. [22]

Europos aplinkos agentūra (EAA), teikdama savalaikę, tikslingą, atitinkamą ir patikimą informaciją politikos formuotojams bei visuomenei, siekia palaikyti darnų vystymąsi⁵ ir padėti siekti reikšmingo ir apčiuopiamo Europos aplinkos gerinimo.

EAA nuo 1994 m. veikia Kopenhagoje ir yra Europos aplinkos informacijos ir stebėjimo tinklo (Eionet), kuriam priklauso apie 300 institucijų visoje Europoje, centras. Per šį tinklą Agentūra renka ir platina su aplinka susijusius duomenis ir informaciją Agentūra yra ES įstaiga, kuriai gali priklausyti visos valstybės, kurios siekia tų pačių tikslų kaip Agentūra. Šiuo metu ji vienija 31 valstybę narę: tai – 25 ES valstybės narės, trys ES šalys kandidatės – Bulgarija, Rumunija, Turkija bei Islandija, Lichtenšteinas, Norvegija [56]. EAA tikslas – teikti politikos formuotojams ir visuomenei savalaikę, tikslingą, atitinkamą ir patikimą informaciją, būtiną išsamios aplinkos politikos plėtrai ir įgyvendinimui Europos Sąjungoje ir kitose EAA šalyse narėse. EAA turi valdančią tarybą, į kurią įeina po vieną kiekvienos valstybės narės ir du Komisijos atstovus bei du Europos Parlamento paskirti aplinkos apsaugos srities mokslininkai. Į valdančiosios tarybos uždavinius įeina daugiametės darbo programos, metinių darbo programų bei metinių ataskaitų priėmimas. Ji taip pat skiria vykdančiąjį direktorių bei mokslinio komiteto narius. Vykdantysis direktorius yra atsakingas valdančiai tarybai už šių programų įgyvendinimą ir kasdieninį EAA valdymą. Mokslinis komitetas konsultuoja valdančią tarybą bei vykdančiąjį direktorių. [56]

EEA Briefing 1/2003 – „Europos vandens būklė“. Kaip rašoma 2003-11-27 ataskaitoje, Europos vandens apsauga bei kokybė gerėja. Beveik trisdešimt metų įgyvendinami ES teisės aktai bei nacionaliniai ir tarptautiniai veiksmai, skirti apsaugoti bei pagerinti vandens aplinką,

⁵ Darnus vystymasis suprantamas kaip kompromisas tarp aplinkosauginių, ekonominių ir socialinių tikslų, sudarantis galimybes pasiekti visuotinę gerovę dabartinei ir ateinančioms kartoms, neperžengiant leistinų poveikio aplinkai ribų..

buvo rezultatyvūs daugelyje sričių. Ateityje bus svarbu stebėti ES plėtros poveikį žemės ūkio sektoriui bei vandens išteklių būklei naujosiose valstybėse narėse. Praeito dešimtmečio ekonominė restruktūrizacija daugeliu atvejų įtakojo apkrovos vandens aplinkai sumažėjimą. [51]

Per pastaruosius aštuonerius metus, vykdoma „Eurowaternet“ (EAA koordinuojamas duomenų bei informacijos apie vandenį rinkimo tinklas) programa, lėmė ženklų informacijos apie Europos vandenį pagerėjimą.

Sritys, kuriose pasiekta pažanga. Upių ekologinė kokybė atspindi visų cheminių ir fizinių komponentų apkrovos pasekmes biologinei sistemai. Informacija apie 14 – os šalių upes daugeliu atveju rodo, kad upių kokybė gerėja. Tačiau trūksta duomenų, kuriuos būtų galima lyginti Europos mastu. Pramonės bei miestų zonose esančių taškinių taršos šaltinių kontrolė lėmė ženklų daugelio vandens telkinių kokybės pagerėjimą visoje Europoje. Pažymėtinas fosforo ir organinių junginių sumažėjimas upėse ir ežeruose, kurį lėmė geresnis nuotekų valymas. Efektyvesnis nuotekų valymas taip pat įtakojo pakrančių ir vidaus vandenų maudyklų vandens kokybės pagerėjimą. Atitiktis privalomiems ES standartams viršija 90 procentų. Upių užterštumas sunkiaisiais metalais bei kai kuriomis kitomis sunkiai tvarkomomis cheminėmis medžiagomis, išvardytomis Pavojingų medžiagų direktyvoje (76/464/EEB), visumoje mažėja. Dabartinėse ES šalyse pavojingų medžiagų išleidimas sumažėjo daugiausia dėl to, kad pramonėje buvo pradėti taikyti ekologiškai švaresni gamybos procesai bei technologijos. Sumažėjo ir išmetamų teršalų iš naftos perdirbimo įmonių bei priekrantės įrenginių. Šalyse kandidatėse išmetamų teršalų kiekis sumažėjo daugiausia dėl neekonomiškų įrenginių uždarymo. Išskyrus pietvakarių Europą, bendras sunaudojamo vandens kiekis per pastarąjį dešimtmetį sumažėjo. Daugelyje gamybos sektorių sumažintas vandens naudojimas pasiektas įdiegus taupymo priemones, tokias kaip pakartotinas vandens panaudojimas ir technologijų efektyvumą gerinimas. Tam tikros įtakos turėjo ir didesnės vandens kainos.

Sritys, kuriose nepasiekta pažangos. Neturima duomenų apie nitratų kiekių pokyčius požeminiuose vandenyse. Nitratų kiekiai geriamajame vandenyje, o ypač šachtiniuose šuliniuose yra bendra visos Europos problema. Žemės ūkyje naudojamų pesticidų kiekiai, patenkantys į paviršinius, gruntinius bei požeminį vandenį, kelia susirūpinimą. [51]

EEA Briefing 3/2006 – „Nuolat blogėjanti Europos pakrančių būklė kelia grėsmę Europos gyvenimo kokybės standartams“. Mintis gyventi prie jūros žmonėms atrodo labai viliojanti. Jie įsivaizduoja, kad jūros pakrantė visada bus tokia pat, tačiau jai kenkiama ir ekosistemos nuolat patiria negrįžtamus pokyčius. Dabartinės tendencijos rodo, jog žemės naudojimas jūros pakrantės zonose pasikeitė labiau nei kitur. Vis labiau tikėtina, kad nuo šiol poveikį pakrančių ekosistemoms dar labiau sustiprins klimato kaita. [52]

3.2 Lietuvos Respublikos vandens sektoriaus valdymo struktūra ir pokyčiai

Aplinkos ministerija yra pagrindinė institucija, atsakinga už vandenų valdymą Lietuvoje. Siekiant pagerinti komunalinių paslaugų teikimo organizavimą ir paslaugų kokybę, Aplinkos ministerijoje įsteigtas Komunalinio ūkio departamentas [45]. Aplinkos ministerijos Aplinkos kokybės departamento Vandenių skyrius yra atsakingas už vandens politikos formavimą ir vandens sektoriaus įstatymų ruošimą.

LR vandenų apsaugos politikoje yra siekiama:

- Įgyvendinti tvarios plėtros principą;
- Sudaryti racionalaus vandens išteklių naudojimo, apsaugos, atkūrimo prielaidas;
- Užtikrinti tinkamą vandens telkinių kokybę, atsižvelgiant į ES normas ir standartus;
- Užtikrinti visuomenės informavimą apie vandens telkinių būklę;
- Pagerinti investicijų planavimo ir panaudojimo procesą, siekiant savalaikio numatytų priemonių įgyvendinimo;
- Užtikrinti kokybišką pozicijų dėl ES teisės aktų bei kitų dokumentų projektų rengimą bei ES teisės aktų perkėlimą ir įgyvendinimą.

Siekiant įgyvendinti šiuos uždavinius yra teikiama pirmenybė geriamojo vandens tiekimą ir nuotekų tvarkymą reglamentuojančių teisės aktų tobulinimui. [13]

Aplinkos ministerijos uždavinius įgyvendina jos departamentai, tarnybos, inspekcijos, įsteigtos prie Aplinkos ministerijos. Viena svarbiausių ministerijai pavaldžių institucijų yra Aplinkos apsaugos agentūra, kuri atsakinga už vandens apsaugos ir valdymo organizavimą upių baseinų rajonų principu bei savalaikės ir tikslios informacijos apie LR teritorijoje esančių vandens telkinių būklę pateikimą valstybės institucijoms, tarptautinėms organizacijoms, visuomenei. [43]

Aplinkos projektų valdymo agentūra įsteigta 2002 m. racionaliam ISPA programos lėšų panaudojimui ir veiksmingam šiomis lėšomis finansuojamų projektų įgyvendinimui užtikrinti. Pagrindiniai Agentūros uždaviniai yra įgyvendinti ISPA, Sanglaudos ir Struktūrinių fondų lėšomis finansuojamus projektus, atliekant kasdieninį remiamų projektų administravimą ir priežiūrą bei užtikrinti tinkamą finansavimo lėšų panaudojimą ir apskaitą. Pagrindinis tikslas – „Užtikrinti efektyvų ir kokybišką Europos Sąjungos projektų valdymą – planavimą, viešuosius pirkimus, įgyvendinimo priežiūrą ir kontrolę, lėšų išmokėjimą ir apskaitą“. [47]

Lietuvos geologijos tarnyba organizuoja ir vykdo valstybinius žemės gelmių tyrimus, reguliuoja ir kontroliuoja žemės gelmių naudojimą bei apsaugą, kaupia, saugo ir valdo valstybinę geologinę informaciją.

Jūrinis tyrimų centras atsakingas už Kuršių marių ir Baltijos jūros pakrantės zonos monitoringą.

Valstybinė aplinkos apsaugos inspekcija koordinuoja ir prižiūri aplinkos apsaugos valstybinę kontrolę Lietuvos Respublikoje. [19]

Su vandens valdymo reguliavimu yra susijęs Lietuvos Respublikos Seimo Aplinkos apsaugos komitetas, kuris turi teisę:

- rengti įstatymų ir kitų teisės aktų projektus bei pasiūlymus aplinkos apsaugos, gamtos išteklių naudojimo, miškų ūkio, medžioklės ir žvejybos klausimais;
- koordinuoti suinteresuotų valstybės institucijų ir kitų organizacijų darbą rengiant įstatymų projektus komiteto kompetencijai priklausančiais klausimais;
- aplinkosaugos požiūriu nagrinėti komitetui perduotus įstatymų ir kitų teisės aktų projektus;
- rengti ir nagrinėti pasiūlymus dėl Lietuvos vandens apsaugos politikos formavimo;
- atlikti visų institucijų veiklos aplinkosaugos parlamentinę kontrolę, teikti pasiūlymus ir rekomendacijas dėl šių institucijų veiklos pagerinimo;
- svarstyti tarptautinius teisės aktus, susijusius su vandens telkinių apsauga bei teikti pasiūlymus ir išvadas Seimui;
- vykdyti valstybės institucijų parlamentinę kontrolę. [15]

Už aplinkos apsaugos įstatymų ir aplinkos apsaugos politikos įgyvendinimą atsakingi aštuoni Regioniniai aplinkos apsaugos departamentai, įkurti administraciniuose Lietuvos centruose. Jų pagrindinės funkcijos:

- analizuoti aplinkosaugos būklę regione;
- įgyvendinti aplinkosaugos pagerinimo priemonės;
- teikti pasiūlymus gamtinių išteklių naudojimą reguliuojantiems teisės aktams tobulinti.

Taip pat Departamentai išduoda leidimus gamtos išteklių naudojimui ir nuotekų išleidimui, pastoviai kontroliuoja pramonės įmones, derina poveikio aplinkai įvertinimo ir kitus projektus.

Kai kurios vandenų valdymo funkcijos yra deleguotos Sveikatos apsaugos ministerijai, kuriai pavaldžios institucijos (Higienos inspekcija, Visuomenės sveikatos centras, Mitybos centras, Visuomenės sveikatos priežiūros tarnyba) tikrina geriamojo vandens kokybę, įvertina geriamojo vandens atitikimą standartams ir kontroliuoja maudyklų vandens kokybę (žr. 3 schemą. 3 priedas).

Lietuvoje centralizuotam geriamojo vandens tiekimui naudojamas požeminis vanduo, kurio atsargų turėtų pakakti artimiausiems 20 metų. Tačiau kokybišku vandeniu aprūpinama tik apie 70 proc. gyventojų. Apie 30 proc. šalies arba 1 mln. gyventojų naudoja kokybės šachtinių šulinių vandenį, kurio kokybė neatitinka reikalavimų geriamojo vandens kokybei [53]. Šulinių vanduo užterštas visoje Lietuvoje. Kiek švaresnis – tik Utenos, Zarasų rajonuose. Sveikatos apsaugos ministerijos sekretoriaus

Romualdo Sabaliausko nuomone, vienintelė išeitis – arteziniai gręžiniai ir vandentiekis. Tačiau daugeliui kaimų jų reikės laukti ne vienerius metus. Pasak ekspertų, nitratais ir nitritais užterštą vandenį geria beveik milijonas gyventojų. Iš šių cheminių junginių organizme susidarantys nitrozaminai turi kancerogeninių ypatybių, todėl gali sukelti vėžio ligas. Užterštas vanduo ypač pavojingas mažiems vaikams. Vien per pastaruosius keletą mėnesių du kūdikiai dėl to numirė, dešimtys jų pateko į ligonines. Šią vasarą LR Seimas priėmė geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymą [5], kuriuo remiantis iki 2015 m. pradžios artezinių gręžinių vandeniu planuojama aprūpinti ne mažiau kaip 95 proc. šalies gyventojų [65]. Nuotekų tvarkyme – centralizuotai surenkamos ir valomos nuotekos tik 66 proc. gyventojų. Būtina pažymėti, kad vandens paslaugų prieinamumas labai nevienodas kaimo regionų nenaudai – užmiestyje jomis naudojasi tik 30 - 40 proc. vartotojų. Dabartinė vandens ūkio struktūra dėl didelio jos išskaidymo (apie 600 vandens tiekėjų) negali užtikrinti būtinų pajamų vartotojų lūkesčių patenkinimui. Siekiant iš esmės pagerinti situaciją šiame sektoriuje ir įgyvendinti sveikatingumo ir aplinkosauginius reikalavimus bei užtikrinti paslaugų visuotinumą ir prieinamumą, bus skiriamos valstybės lėšos bei pertvarkomas vandens paslaugų valdymas. Bendras planuojamas investicijų kiekis infrastruktūros statybai ir modernizavimui siekia 3,6 milijardo litų. Vandens ūkio valdymo reformos kryptys – tai vandens įmonių stambinimas ir reguliavimo stiprinimas, siekiant sudaryti prielaidas vandens tiekimo įmonių finansiniam stiprėjimui, tuo pat metu griežtinant jų veiklos priežiūrą. [53]

3.3 Vandens sektoriaus finansavimas

Vienas aktualiausių klausimų, susijusių su vandens taršos mažinimo ir kokybės gerinimo projektų įgyvendinimu, yra projektų finansavimo klausimas. Nuo finansavimo galimybių bei įsisavinimo didele dalimi priklausys ir Europos Sąjungos vandens sektoriaus reikalavimų įgyvendinimo Lietuvoje sėkmė.

1996 m. Lietuvos aplinkos apsaugos strategijoje didžiausiu prioritetu investicijoms buvo įvardinta vandenvalos įrenginių statyba [72]. Realizuojant šį prioritetinį tikslą, didžioji dalis aplinkos apsaugai skirtų investicijų buvo nukreiptos į vandenų apsaugos sektorių.

Vandens kokybės užtikrinimas ir apsauga yra vienas brangiausių Lietuvos aplinkos apsaugos sektorių. Yra apskaičiuota, kad bendri investiciniai poreikiai vandens ūkiui, kurie įgyvendintų sveikatingumo, visuotinio ir prieinamo principus bei aplinkosauginius reikalavimus, sudaro apie 3,5 milijardus litų [84]. Šios investicijos daugiausiai reikalingos naujiems nuotekų valymo įrenginiams statyti ir esamiems rekonstruoti, nuotekų surinkimo sistemoms įrengti ir kitiems darbams atlikti.

3.3.1 Vandens sektoriaus finansavimo galimybės iš nacionalinių resursų

Finansuojant aplinkos apsaugos veiklą svarbų vaidmenį atlieka ir atliks vidaus ir užsienio lėšų šaltiniai. Pagrindinės ekonominės priemonės yra subsidijos, mokesčiai už teršimą ir naudotojų mokesčiai. Pagrindiniai aplinkosaugos (ir vandensaugos) finansavimo šaltiniai Lietuvoje yra valstybės biudžetas Lietuvos aplinkos apsaugos investicijų fondas (LAAIF), įmonių fondai, mokesčiai už valstybinius gamtos išteklius, už teršimą ir įstatymų nesilaikymą bei paslaugų mokesčiai. Aplinkos apsaugos investicijos iš valstybės biudžeto yra nukreipiamos per savivaldybių biudžetus.

Valstybės nacionalinių ir sektorinių investicijų lėšos yra skirstomos pagal prioritetus Valstybės investicijų programoje (VIP). Prioritetiniais sektoriais laikomi transportas, energetika ir aplinkos apsauga. Vyriausybė kiekvienais metais patvirtina VIP, kuri susideda iš investicinių projektų daugiausia finansuojamų iš subsidijų, paskolų ir biudžetinių lėšų dalies. Skiriant finansavimą aplinkos apsaugai, VIP atsižvelgia į Nacionalinės aplinkos strategijos investicijų prioritetus. Nuotekų valymo įrenginių statyba išlieka aukščiausiu prioritetu. Helsinkio Konvencijos sąlygoti įsipareigojimai reikalauja statyti nuotekų valymo įrengimus Vilniuje, Klaipėdoje, Kaune, Šiauliuose ir Palangoje.

Lietuvos gamtos fondas (LGF) – visuomeninė gamtosaugos organizacija, skatinanti ir remianti įvairią su gamtos apsauga susijusią veiklą, gyvuoja jau dešimtmetį (įkurtas 1991 m.). Tai pirmoji Lietuvoje visuomeninė organizacija, kaupianti lėšas remti įvairioms gamtosauginėms programoms ir projektams. Lietuvos gamtos fondas veikia kaip paramos ir labdaros organizacija. [70]

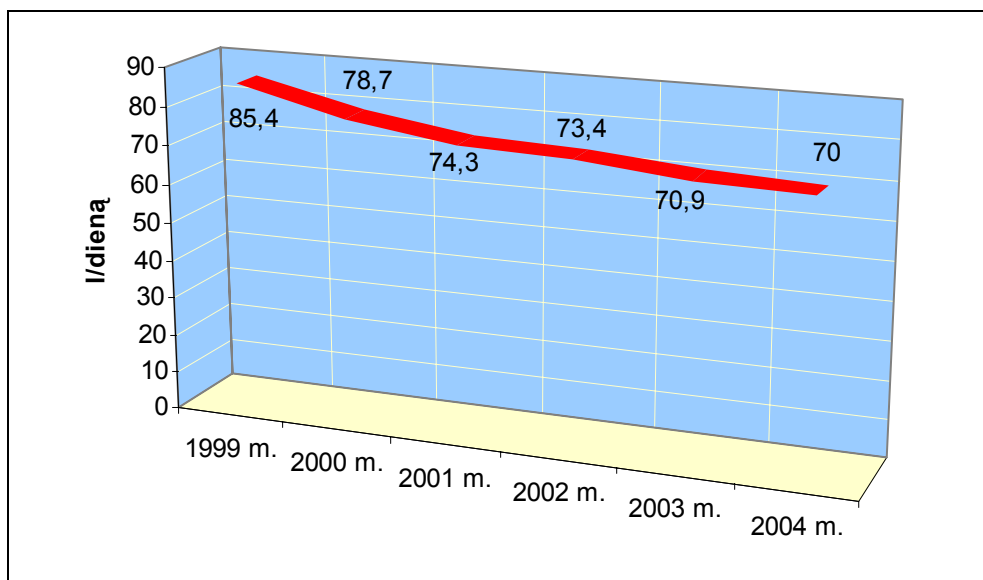
Lentelėje pateikti duomenys rodo valstybės biudžeto ir visų aplinkos apsaugos fondų įplaukas iš mokesčių už valstybinius gamtos išteklius ir aplinkos teršimą. (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Valstybės biudžeto pajamos iš aplinkosauginių mokesčių mln. Lt

Metai	1996	1997	1998	1999	2000
Pajamos iš mokesčių už valstybinius gamtos išteklius ir aplinkos teršimą	46,3	65,9	59,7	47,4	60,3

Šaltinis: Finansų ministerija, Aplinkos ministerija // <http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/15.%20aplinkos%20apsaugos%20ekonominiu%20veiksniu%20strategija.doc>

Vieno gyventojų vandens suvartojimas per dieną kai kuriose savivaldybėse (pagal deklaruojamus duomenis) yra priartėjęs prie Europos Sąjungos nustatytos minimalios sanitarinės ribos – 50 l/žm./p. (žr. 7 pav.).

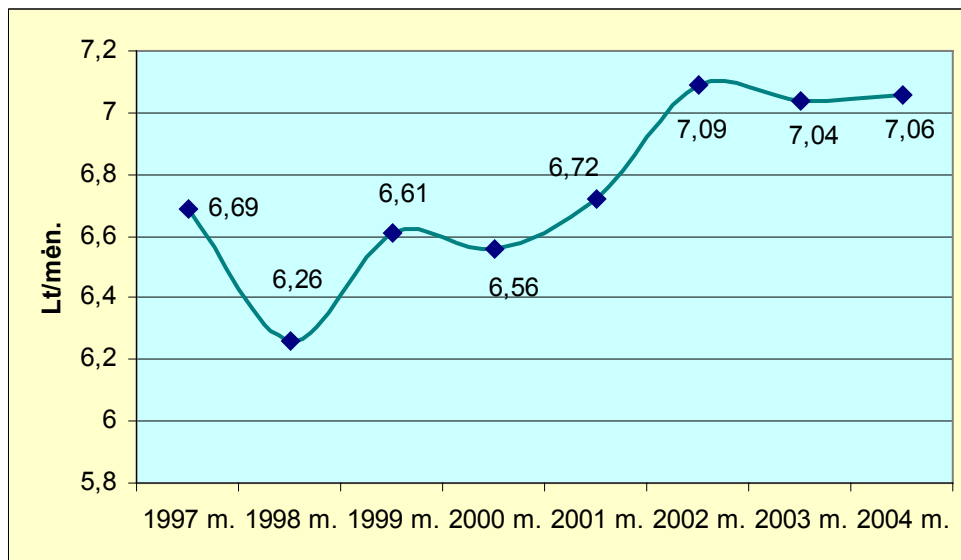
7 pav. Vieno gyventojų vandens suvartojimas (l/dieną)

Šaltinis: Lietuvos vandens tiekėjų asociacijos 2004 - 2005 m. ataskaita

Naudotojų mokesčiai. Šiuos mokesčius sudaro mokesčiai už geriamąjį vandenį, nuotekų valymo paslaugas ir atliekų šalinimą (žr. 8 pav.). Tai neviršija 2 % minimalių pajamų. Vartotojai, mokantys už šaltą vandenį daugiau nei 2 % gaunamų realių pajamų, pagal galiojantį įstatymą turi teisę gauti kompensaciją.

Nuo 1994 m. valstybės biudžeto išlaidos aplinkos apsaugai buvo beveik išskirtinai nukreiptos į nuotekų sistemoms skirtas investicijas, tačiau jos taip pat mažėjo. 98,6 % valstybės biudžeto išlaidų aplinkos apsaugos sektoriuje buvo asignuotos nuotekų valymui, o likę 1,4 % – komunalinių atliekų tvarkymui. Nuo 1999 metų pinigai savivaldybių aplinkos apsaugos veiklai finansuoti skiriami iš Privatizavimo fondo ir tiesiogiai pervedami į savivaldybių biudžetus. [49]

Savivaldos institucijų reguliavimo sferoje esamų vandensaugos objektų statybos finansavimui 2000 m. buvo numatyta 195,130 mln. Lt Valstybės biudžeto lėšų. Šiomis lėšomis buvo finansuojami 21 gamtosaugos objektai. Iš jų – 14 įvairios sudėties ir pajėgumo nutekamojo vandens valymo įrenginių statyba. Valstybės investicijos pirmiausia koncentruojamos prioritетinių objektų – Kauno, Šiaulių nuotekų valymo įrenginių statybos finansavimui (113,3 mln. Lt arba 58% visų gamtosaugos objektams skirtų valstybės investicijų). Likusi dalis numatyta kitiems objektams, maksimalų kiekį skiriant baigiamiesiems objektams. Toks lėšų koncentravimas statomiems objektams užbaigti, nepradedant naujų statybų, leidžia efektyviau panaudoti gana ribotus finansinius išteklius. [63]

8 pav. Pajamos gautos iš vieno gyventojų (Lt/mén.)

Šaltinis: Lietuvos vandens tiekėjų asociacijos 2004 - 2005 m. ataskaita

Valstybinio gamtos apsaugos fondo (perorganizuotas į LAAIF) lėšos 2000 m. sudarė 2,7 mln. Lt, panaudota buvo 2,835 mln. Lt. Pagal Valstybinio gamtos apsaugos fondo nuostatus priemonėms, kuriomis kompensuojama aplinkai padaryta žala, gamtos saugos objektams projektuoti, statyti, rekonstruoti, remontuoti, eksploatuoti, aplinkos teršimo šaltiniams pašalinti, gamtos ištekliams gausinti 2000 m. buvo panaudota 0,87 mln. Lt. Nuo 2002 m. sausio 9 d.⁶ įsigaliojo naujas Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas. Jis reglamentuoja pagrindines Aplinkos apsaugos rėmimo, programos lėšų kaupimo ir panaudojimo nuostatus. [2]

Visi apklausti ekspertai teigia, kad vandens finansavimas iš nacionalinių resursų yra nepakankamas:

Vandens sektoriui finansavimas nepakankamas ne tik iš nacionalinių, bet ir iš ES fondų. 2007 - 2013 m. vandens sektoriaus finansavimo poreikis yra daugiau, nei 2 mlrd. litų, tačiau šiam sektoriui numatyta skirti apie 1 mlrd. litų. Objektams, kuriems finansavimo iš ES fondų nepakanka, turės būti finansuojami galutinių projektų naudotojų (savivaldybių ar jų įsteigtų įmonių) lėšomis. Vilma Slavinskienė (LR aplinkos ministerijos Europos Sąjungos paramos administravimo departamento Europos Sąjungos fondų valdymo skyriaus vedėja).

Manau kad nepakankamas, sako Mindaugas Gudas (Aplinkos apsaugos agentūros Baseinų valdymo departamento Baseinų valdymo skyriaus vedėjas), tų pinigų dažnai vis trūksta užsakomiesiems darbams, gal dabar iš struktūrinių fondų patvirtins daugiau lėšų. O Kęstutis Kadūnas (Lietuvos geologijos tarnybos Hidrogeologijos skyriaus vedėjas) teigia, kad požeminio vandens klausimų sprendimui lėšos mažėja.

⁶ Valstybės žinios. 2002, Nr.2- 49.

3.3.2 Vandens sektoriaus finansavimas naudojant Europos Sąjungos paramą

Narystė Europos Sąjungoje Lietuvos Respublikai suteikia galimybes gauti didelę ir labai svarbią finansinę paramą, kuri leistų priartėti prie vandens apsaugos tikslų įgyvendinimo, todėl labai svarbu sugebėti laiku įsisavinti ES fondų teikiamą paramą. Vienas narystės ES privalumų yra galimybė dalyvauti sanglaudos politikoje. Sanglaudos tikslas – mažinti socialinius bei ekonominius skirtumus tarp ES šalių ir atskirų regionų. Šiam tikslui pasiekti skiriamos nemažos lėšos.

PHARE (Poland and Hungary Aid for Restructuring the Economy) (Tarybos reglamentas 3906/89) programos tikslas – padėti Vidurio Europos valstybėms kandidatėms pasirengti stojimui į Europos Sąjungą. PHARE programa Lietuvai pradėta teikti nuo 1991 m. Tai pagrindinis dokumentas, kuriuo remiantis Lietuvoje buvo formuojamos aplinkosaugos politikos kryptys ir stiprinamos aplinkosaugos institucijos. Dalis šios programos lėšų buvo skirta ir aplinkosaugos problemų sprendimui, stiprinant administracinius gebėjimus bei didinant institucijų veiksmingumą ir kompetenciją. PHARE daugiausia dėmesio skiria dviem pagrindiniams prioritetams: institucinės struktūros kūrimui ir investicijoms, susijusioms su *Acquis*. [61]

Nuo 2004 m. PHARE programą pakeitė Europos Sąjungos parama pagal Pereinamojo laikotarpio institucijų plėtros priemonę (Transition Facility) (toliau – priemonė). Ši priemonė yra skirta testuoti Lietuvos institucijų administracinių gebėjimų stiprinimą bei padėti pašalinti administracinių gebėjimų spragas įgyvendinant Bendrijos teisės aktus ir užtikrinti jų vykdymą, t. y. testuoti darbus, pradėtus iki stojimo į ES laikotarpį pagal PHARE programą, remiantis PHARE programos principais. 2004 - 2006 m. Lietuvai pagal šią priemonę numatyta skirti 26,9 mln. eurų. [76]

Didelis dėmesys turi būti skiriamas priemonės koordinavimui su kitais paramos instrumentais – pereinamosios priemonės parama negali persidengti su gaunama parama pagal PHARE, ISPA arba SAPARD programas, bei planuojama gauti paramą iš struktūrinių ar Sanglaudos fondų.

ISPA (Instrument for Structural Pre-Accession Assistance – Struktūrinis stojimo paramos instrumentas). 2000 - 2006 metų laikotarpiui skyrė didžiausią paramos dalį Lietuvos vandens apsaugos projektų finansavimui. Analogiškas instrumentas valstybėms narėms – Sanglaudos Fondas (Cohesion Fund).

ISPA programos tikslas yra padėti įgyvendinti Stojimo partnerystės ir Nacionalinės *Acquis* priėmimo programos tikslus aplinkosaugos bei transporto sektoriuose [66]. ISPA biudžetas numato 2000 - 2006 m. laikotarpyje kasmet visoms šalims kandidatėms skirti 1,040 mln. eurų. Lietuvai kasmet gali būti skiriama 4 - 6 % ISPA biudžeto, t.y. 41,6 - 62,4 mln. eurų. ISPA programos reikalavimai finansuojami ne mažesni kaip 5 mln. eurų vertės projektai;

finansuojama iki 75% projekto vertės; turi būti išlaikytas balansas tarp transporto ir aplinkos apsaugos projektų. ISPA projektų rengimo pagrindas yra Susisiekimo bei Aplinkos ministerijų paruoštų bei ES Komisijos patvirtintų strategijų prioritetai. ISPA projektų įgyvendinimą užtikrina sektorinės Įgyvendinimo Agentūros, vidutinė projektų trukmė – 4 - 5 metai. ISPA 2000 - 2001 m. projektai:

- transportas (5 projektai) – 74 mln. eurų;
- kelių projektai (3 projektai) – 51 mln. eurų;
- geležinkelių projektai (2 projektai) – 23 mln. eurų;
- aplinkos apsauga (8 projektai) – 61 mln. eurų;
- vandenvala (5 projektai) – 47 mln. eurų. [66]

ISPA fondo pagalba buvo finansuojami Miestų nuotekų direktyvos įgyvendinimo projektai: Vilniaus miesto geriamojo vandens ir kanalizacijos tinklų rekonstrukcija, Druskininkų, Kauno ir Jonavos vandenvalos įrenginių bei kanalizacijos modernizavimo projektai, Neringos miesto geriamojo vandens bei nuotekų valymo sistemų plėtros projektas ir kt.

ISPA paramos įgyvendinimas prisidėjo prie mūsų šalies valdymo institucijų administracinių gebėjimų stiprinimo. Šio fondo dėka Lietuvos institucijos iki stojimo į Europos Sąjungą turėjo galimybę susipažinti, kaip naudoti ES struktūrinę paramą ir pasiruošti perėjimui prie struktūrinių fondų administravimo, sukurti reikiamas administracines struktūras bei teisinę bazę. ES pasiruošimo narystei parama suteikė vertingos patirties atsakingoms įgyvendinančioms agentūroms – Finansų ministerijos Nacionaliniam fondui (atsakingam už ES lėšų valdymą), Aplinkos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūrai (atsakingai už aplinkosaugos projektų rengimą) ir kitoms institucijoms. Pagal Lietuvos ir Europos Komisijos pasirašytus susitarimus mūsų šalies aplinkos apsaugos projektų finansavimui 2000 - 2004 metams buvo skirta 1374 mln. litų. Galutinis projektų įgyvendinimo terminas – 2006 m., tačiau 2005 metų liepos 1 d. tebuvo įsisavinta tik 94 mln. litų (7 % visos sumos).

Lietuvai ir kitoms devynioms šalims kandidatėms įstojus į Europos Sąjungą, jos neteko teisės gauti ISPA paramą, tačiau iki 2004 m. gegužės 1 d. nebaigti įgyvendinti ISPA projektai yra toliau vykdomi, jų ES dalį finansuojant iš Sanglaudos fondo.

„Vandentvarkos sektoriuje nuo pat nepriklausomybės atgavimo prioritetinis tikslas buvo sumažinti visai nevalytų ir nepakankamai išvalytų nuotekų išleidimą į paviršinius vandens telkinius, o tuo pačiu – ir į Baltijos jūrą. Pirmiausia buvo investuojama į nutekamųjų vandenų valymo įrenginių statybą didžiuosiuose miestuose, nes būtent jie buvo didžiausi teršėjai. Kai modernūs nuotekų valymo įrenginiai jau veikia Vilniuje, Klaipėdoje, Šiauliuose, parama didžiųjų

miestų projektams nors ir tęsiama, bet ji santykinai mažėja ir vis daugiau lėšų nukreipiama į mažesnius miestus ir miestelius. Ten tiesiami vandentiekio ir kanalizacijos tinklai, statomi geriamo vandens gerinimo bei nuotekų valymo įrenginiai. Šiuo metu pasirašytų iš ISPA/Sanglaudos fondo finansavimą gavusių projektų sutarčių bendra vertė 478 mln. litų. Daugelis ISPA fondo projektų sutarčių įgyvendintos arba baigiamos įgyvendinti ir dalis projektų, kuriems finansavimas buvo patvirtintas iš Sanglaudos fondo 2004 – 2006 m. taip pat jau pradedamos įgyvendinti. Tik pasirašius darbų sutartis ir pradėjus statybos darbus, prasideda lėšų įsisavinimas, kuris pastaruoju metu spartėja, atotrūkis nuo planų ir jų įgyvendinimo mažėja“,- apie įsisavinamą ES finansinę paramą vandens apsaugos srityje sako LR aplinkos ministerijos Europos Sąjungos paramos administravimo departamento Europos Sąjungos fondų valdymo skyriaus vedėja Vilma Slavinskienė. UAB „Vilniaus vandenys“ Investicijų skyriaus viršininkė Audronė Atėjūnienė taip pat išsako savo nuomonę šiuo klausimu: „Skiriamas finansavimas esamų vandentiekio ir nuotekų tinklų renovacijai ir vandentiekio ir nuotekų tinklų plėtrai į naujus gyvenamuosius rajonus, nuotekų valyklų rekonstrukcijai/modernizavimui bei naujų statybai“.

Nuo 2004 m. gegužės 1 d., Lietuvai tapus ES nare, mūsų šalis turi galimybę vandens apsaugos problemoms spręsti pasinaudoti Sanglaudos fondo parama (Tarybos reglamentas Nr. 1264/1999) [41]. Nors Sanglaudos fondas struktūriniams fondams nepriklauso (tik neformaliai vadinamas Struktūriniu fondu), jis labai svarbus ES regionų plėtotei (žr. 2 schemą. 3 priedas). Šis fondas įsteigtas 1994 metais, pasirašius Maastrichto sutartį, kurioje numatyta įkurti Europos pinigų sąjungą. Sanglaudos fondo tikslas – teikti finansinę paramą Bendrijos ekonominei ir socialinei sanglaudai stiprinti. Iš Sanglaudos fondo finansuojami projektai, kuriais siekiama gerinti aplinką ir plėtoti transporto infrastruktūrą tose valstybėse narėse, kurių vienam gyventojui tenkantis BVP yra mažesnis negu 90 % Bendrijos vidurkio. Taip šis fondas prisideda prie nenutrūkstamos suinteresuotųjų valstybių narių plėtotės ir sanglaudos Europos Sąjungoje stiprinimo. Parama iš Sanglaudos fondo yra sąlyginė. Jei valstybė gavėja turi per didelį valstybės biudžeto deficitą (daugiau kaip 3 % jos BVP), nauji projektai netvirtinami tol, kol deficitas vėl taps kontroliuojamas. Maksimalus iš Sanglaudos fondo skiriamos paramos dydis yra nuo 80 % iki 85 % išlaidų. Jis gali būti mažinamas remiantis principu „teršėjas moka“⁷ arba jei įgyvendinant tam tikrą projektą gaunama pajamų. Visi projektai turi atitikti Sutartį ir galiojančius Bendrijos įstatymus, ypač konkurencijos, aplinkos ir viešųjų sutarčių sudarymo taisykles. Projektus atrenka ir įgyvendina suinteresuotoji šalis, kuri taip pat atsakinga už valdymą ir finansinę priežiūrą. Tačiau projektus nuolat stebi ir Europos Komisija.

⁷ Principas „teršėjas moka“ reiškia, kad teršėjas turi apmokėti visą jo veiklos padarinių likvidavimo kainą. Potencialūs aplinkos ir žmonių sveikatos priežiūros kaštai dėl atliekų susidarymo, tvarkymo ir šalinimo turėtų atsispindėti gaminių kainose ir atliekų tvarkymo mokesčiuose.

Aplinkos projektai, t.y. projektai, padedantys siekti Sutartyje apibrėžtą Bendrijos aplinkos politikos tikslų:

- tausoti, saugoti aplinką ir gerinti jos kokybę,
- saugoti žmonių sveikatą,
- užtikrinti teisingą ir racionalų gamtos išteklių naudojimą.

Remdamasis šiuo metu galiojančiomis aplinkos direktyvomis, fondas teikia pirmenybę geriamojo vandens tiekimui, nuotekų tvarkymui ir kietųjų atliekų šalinimui. Parama taip pat gali būti teikiama miškų atkūrimo, erozijos kontrolės ir gamtos apsaugos priemonėms. [62]

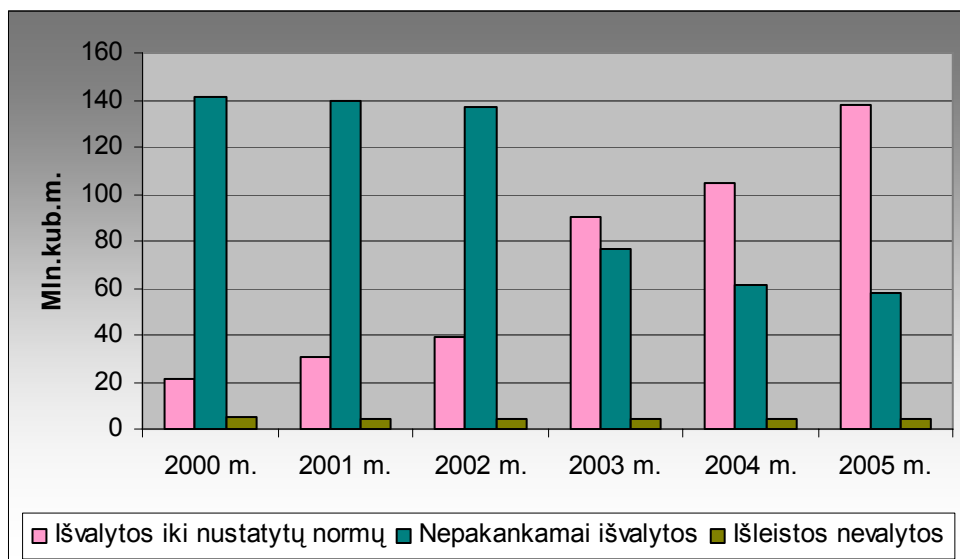
2004 - 2006 m. Sanglaudos fondo paramą kartu su Graikija, Ispanija, Portugalija gauna ir naujosios ES narės – Čekija, Estija, Kipras, Latvija, Lenkija, Lietuva, Malta, Slovakija, Slovėnija, Vengrija. Patikslintais duomenimis, Lietuvai iš Sanglaudos fondo 2004 - 2006 m. numatyta skirti 608,87 mln. eurų. Šiuo metu Europos Komisija nagrinėja paskutinę aplinkos apsaugos investicinio projekto vandentvarkos sektoriuje paraišką paramai iš Sanglaudos fondo gauti. Prašoma Sanglaudos fondo parama šiam projektui sudaro beveik 69 mln. litų. [61]

Lietuva 2002 m. baigė vieną investicinį laikotarpį aplinkosaugos sektoriuje, kuris buvo orientuotas į didelius projektus atskirose savivaldybėse. Toliau investicijos nukreiptos į mažesnius miestus bei miestelius, numatyta grupuoti mažesnius projektus, remiantis baseininio principu. 2005 metais padaugėjo ne tik išleistų išvalytų iki nustatytų normų nuotekų, bet ir išleistų nevalytų nuotekų. Paviršinių (lietaus kanalizacijos) nuotekų, išvalytų iki nustatytų normų, buvo išleista 62 procentais daugiau nei 2004 m., o visai nevalytų – 7 procentais daugiau nei 2004 metais. Dėl didesnio momentinio kritulių kiekio 2004 ir 2005 metais didėjo bendras paviršinių nuotekų kiekis, o tai sąlygojo didesnę išleistų nevalytų nuotekų kiekį.

Per pastaruosius šešerius metus dėl naujų nuotekų valymo įrenginių statybų ar senų rekonstrukcijos, nevalytų ir nepakankamai išvalytų nuotekų, išleistų į paviršinius vandenis, labai sumažėjo, o išvalytų iki nustatytų normų nuotekų kiekis sparčiai didėja (žr. 9 pav.). [44]

2006 m. spalio 18 d., Jonavoje atidaryti nauji biologiniai nuotekų valymo įrenginiai. Tai jau tretieji – po Druskininkų ir Radviliškio – šiemet Lietuvoje pradėję veikti valymo įrenginiai, kuriems statyti panaudotos ES Sanglaudos fondo lėšos. Daugiau nei 12 mln. litų vertės kainavusį projektą sudarė ES Sanglaudos fondo parama (60 %), o likusios lėšos skirtos iš valstybės biudžeto. Didžiąją dalį reikiamų lėšų (65 - 70 %) ES skyrė ir gegužę atidarytų Druskininkų nuotekų valymo įrenginių statybai, kainavusiai 10,98 mln. Lt, bei rugsėjį atidarytų Radviliškio nuotekų valymo įrenginių statybai, kainavusiai 13,05 mln. Lt. Naujųjų biologinių valymo įrenginių išvalomos nuotekos atitinka aplinkosauginius standartus, todėl gerokai sumažės Neries tarša.

2008 m. rudenį turėtų pradėti veikti ir nauji biologiniai nuotekų valymo įrenginiai Kaune. Projekto vertė – beveik 75 mln. Lt. 71 proc. šios sumos sudaro ES Sanglaudos fondo parama. [77]

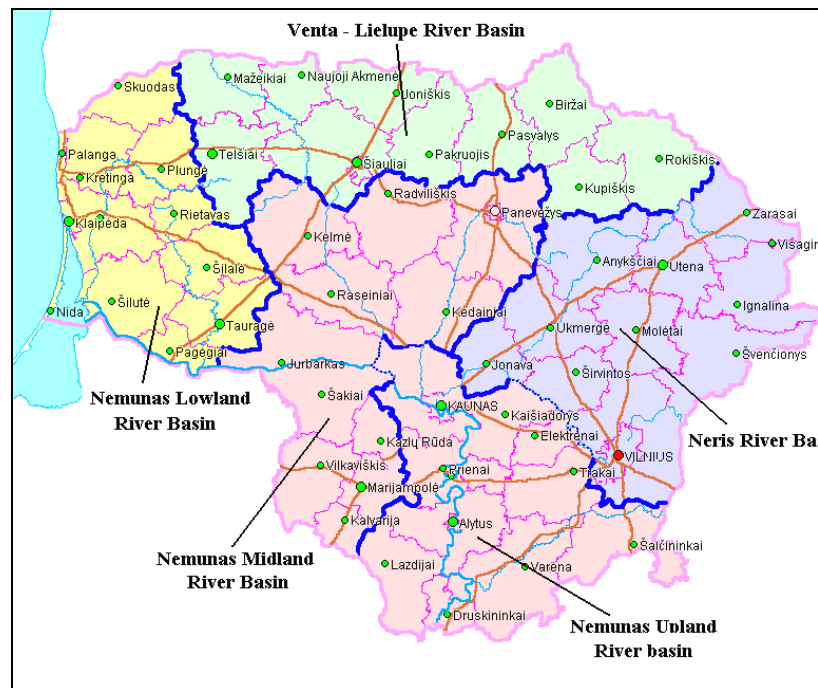
9 pav. Ūkio ir buities gamybinių nuotekų valymo dinamika

Šaltinis: Aplinkos būklė 2005 m. (LR aplinkos ministerijos leidinys)

2005 metais, kaip ir ankstesniais metais, daug dėmesio buvo skiriama vandenų taršai komunalinėmis nuotekomis mažinti bei centralizuotoms vandens tiekimo sistemoms renovuoti ir plėsti. Buvo vykdomi 9 vandentvarkos investiciniai projektai, tam panaudojant ES ISPA ir Sanglaudos fondų lėšas. [46]

Gamtiniu skirstymo principu buvo identifikuoti šie penki upių investiciniai baseinai, kurie apima keletą savivaldybių pagal jų administracines ribas: Nemuno aukštupio, Nemuno žemupio, Nemuno vidurupio, Neries ir Ventos – Lielupės (žr. 10 pav.). Upių baseinų vandentvarkos planai apima 20 metų laikotarpį, apima gyvenvietes, kuriose gyventojų skaičius daugiau kaip 500 gyventojų, investicijos kiekviename baseine siekia 200 mln. eurų. Kiekvienas baseinas yra padalintas į 3 investicijų paketus, kurių kiekvieno vertė yra apie 50 - 60 mln. eurų. Investicijos apima nuotekų valymo įrenginių statybą ir rekonstrukciją, nuotekų bei geriamo vandens tinklų renovaciją ir plėtrą, geriamo vandens gerinimo įrenginių statybą ir rekonstrukciją bei dumblo tvarkymą. Lietuvos hidrometeorologijos tarnybos (LHMT) duomenimis PHARE programos fondas 2005 metais skyrė 364,3 tūkst. litų projektui „LHMT vandens matavimo stočių tinklo modernizavimas ir plėtra Lielupės upės baseino rajone“. [71]

Aplinkos ministerijos parengtoje Sanglaudos fondo strategijoje 2004 - 2007 m. laikotarpiui yra numatyta įgyvendinti pirmąjį ir antrąjį vandentvarkos paketus dviems Lietuvos upių baseinams: Nemuno vidurupio baseino pirmojo investicinio paketo ir Nemuno žemupio baseino investicinio plano pirmojo etapo projekto finansavimui gauti. 75 - 85 % šių projektų lėšų sudarys subsidijos iš Sanglaudos fondo, o likusius 25 - 15 % – nacionaliniai resursai ir paskolos [62]. Šie projektai yra skirti vandens ir nuotekų tinklams plėtoti ir atnaujinti, nuotekų bei geriamojo vandens valymo įrenginiams statyti ir renovuoti.

10 pav. Investicinių upių baseinų žemėlapis

Šaltinis: Aplinkos ministerija // <http://www.am.lt/VI/files/0.776922001141995008.doc>; prisijungimo laikas: 2006-10-10

LIFE programa (pradėta įgyvendinti 1992 m.) yra finansinis Europos Sąjungos instrumentas, remiantis Europos Bendrijos aplinkos apsaugos plėtrą ir jos įgyvendinimą, taip pat ES struktūrinius fondus papildanti priemonė. LIFE III yra aplinkosaugai skirta finansinė programa bei vienas iš pagrindinių Aplinkosaugos generalinio direktorato įrankių, skirtų Europos Sąjungos aplinkosaugos politikai remti. LIFE III tikslas – prisidėti prie novatoriškų, integruotų metodų bei priemonių vystymo bei prie būsimos Bendrijos aplinkosaugos politikos plėtros

Dabar veikianti LIFE III (Aplinkosauga) programa:

- LIFE – NATURE (GAMTA);
- LIFE – ENVIRONMENT (APLINKA);
- LIFE – THIRD COUNTRIES (TREČIOSIOS ŠALYS).

LIFE (2000 - 2004 m.) turėjo baigtis 2004 m. gruodžio 31 d. Programa pratęsta 2004 - 2006 m. Šiuo metu rengiami pasiūlymai Europos Parlamento ir Tarybos reglamentui, keičiančiam reglamentą Nr. 1655/2000 dėl aplinkos apsaugos finansinio instrumento (LIFE). Šiuo metu yra atnaujintas Europos Komisijos Aplinkos generalinio direktorato LIFE+ (NATURE/ENVIRONMENT/THIRD COUNTRIES). [48]

Ši programa prisideda prie vandens apsaugos projektų įgyvendinimo, kuriais siekiama tikslų, iškeltų Bendrojoje vandens politikos direktyvoje ir 6 – oje aplinkos apsaugos veiksmų programoje. LIFE remia projektus, kurie susiję su upių baseinų valdymu, požeminio vandens apsauga, nuotekų valymu, vandens taršos mažinimu, vandens valdymo, planavimo ir

organizavimo ir kt. LIFE – Trečiosios šalys prisideda prie vandens taršos problemų sprendimo trečiuosiose šalyse. [57]

Nuo 2007 metų ši programa bus integruota į LIFE+ finansinį instrumentą aplinkosaugai 2007 – 2013 m. Šios programos priemonių įgyvendinimui bus skirta 2,1 mlrd. eurų. Didžiąją dalį lėšų ketinama skirti aplinkos politikos valdymui ir įgyvendinimui, dalį lėšų visuomenės aplinkosauginiam švietimui skatinti. [55]

SAPARD (Special Action Programme for Agriculture and Rural Development) programa – Specialioji žemės ūkio ir kaimo plėtros paramos programa – įsteigta ES Tarybos reglamentu 1268/1999. Jos tikslas – remti valstybių kandidačių pastangas dalyvauti vykdam bendrą žemės ūkio politiką ir bendrojoje rinkoje.

Pagal šią programą yra keliami du svarbiausi išplėstiniai veiklos tikslai:

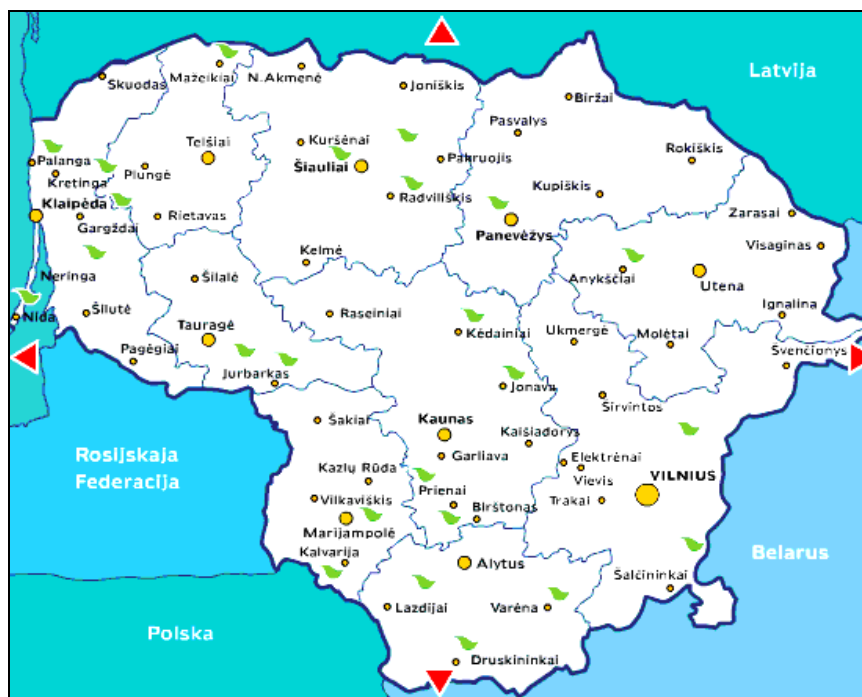
- 1) padėti išspręsti prioritetines ir konkrečias žemės ūkio ir kaimo plėtros problemas;
- 2) prisidėti prie *Acquis* įgyvendinimo, daugiausia dėmesio skiriant bendrai žemės ūkio politikai ir kitiems žemės ūkio prioritetams. [64]

SAPARD fondus sudaro 540 mln. eurų (2001 m. kainomis) per metus. Asignavimai kiekvienai valstybei yra grindžiami tam tikrais kriterijais (žemės ūkio plotai, kaimo gyventojų skaičius, BVP vienam gyventojui).

2000 m. lapkričio 27 d. priėmus Nacionalinę žemės ūkio ir kaimo plėtros programą 2000 - 2006 metams (Lietuvos SAPARD programa), 2001 m. kovo 15 d. Europos Komisija ir Lietuva pasirašė daugiametę finansavimo sutartį. Lietuva galės kasmet gauti iki 30,345 mln. eurų. Mūsų šalis yra ketvirtoji valstybė kandidatė, jau perėjusi į inovacinės SAPARD iniciatyvos veikimo etapą (po Bulgarijos, Estijos ir Slovėnijos) (žr. 11 pav.).

Europos Sąjungos struktūrinių fondų parama Lietuvai 2004 - 2006 m. teikiama pagal Lietuvos 2004 - 2006 m. Bendrąjį programavimo dokumentą (BPD), patvirtintą LR Vyriausybės ir Europos Komisijos. Jame išdėstyti ES struktūrinių fondų ir Lietuvos veiksmų tikslai, plėtros strategija, nurodyti ES struktūrinių fondų ir kitų finansavimo šaltinių įnašai. BPD – tai ES investicijų Lietuvai planavimo dokumentas, kuriame nustatoma šalies plėtros strategija, pateikiamas finansavimo priemonių ir uždavinių aprašymas bei būsimos paramos finansavimas. [12]

Šalies ūkiui skiriama ES struktūrinių fondų parama pagal BPD tapo stipria paskata vystyti daugeliui ūkio sričių. Pastarųjų metų patirtis rodo, kad Lietuva gali ir sugeba paramą įsisavinti. ES struktūrinių fondų tikslas – mažinti socialinę ir ekonominę atskirtį tarp Europos regionų. Struktūrinių fondų lėšos Lietuvos žmonėms sudarys tokias pat gyvenimo sąlygas, kurios yra išsivysčiusiose Europos valstybėse – Didžiojoje Britanijoje, Italijoje, Vokietijoje. [60]

11 pav. Europos Sąjungos paramos Lietuvai programos ir projektai (🌿 aplinkosaugai)
 Šaltinis: Europos Komisijos atstovybė Lietuvoje // <http://www.eudel.lt/lt/map/1.html>;
 prisijungimo laikas: 2006-10-28

Aplinkos sektoriui ES struktūrinių fondų parama skiriama pagal BPD 1 prioriteto „Socialinės ir ekonominės infrastruktūros plėtra“ 1.3 priemonę „Aplinkos kokybės gerinimas ir žalos aplinkai prevencija“ tokioms veiklos grupėms kaip: geriamojo vandens tiekimas ir nuotekų tvarkymas; praeities taršos ir jos teritorijų nustatymas ir išvalymas; saugomų ir nesaugomų teritorijų įsteigimas ir tvarkymas; aplinkos monitoringo, kontrolės ir prevencijos stiprinimas; informavimas apie aplinką ir Lietuvos gyventojų aplinkosauginio švietimo skatinimas [59, 62]. Pagal suderintą su ES investicinių projektų įgyvendinimo grafiką, vandenvals srityje reikės įgyvendinti apie 90 projektų [44]. Iki 2015 m. ES direktyvų įgyvendinimui aplinkos apsaugos sektoriuje Lietuvai prireiks 2,5 mlrd. Lt. Šios investicijos daugiausiai reikalingos nuotekų valymo įrenginių infrastruktūros kūrimui.

Aplinkos ministerija investicijų į visuomeninį sektorių planavimui ir pereinamųjų laikotarpių nustatymui vadovavosi tokiu finansavimo šaltinių paskirstymo principu.

- 50 % arba 100 mln. Lt per metus – ISPA fondas, vėliau kiti fondai;
- 20 % arba 40 mln. Lt per metus – valstybės biudžetas, Privatizavimo fondai ir kitos valstybės lėšos;
- 30 % arba 60 mln. Lt per metus – tarptautinių finansinių institucijų paskolos.
- Lietuvos Respublika kaip šalis kandidatė turėjo galimybę pasinaudoti ES struktūrinės paramos priemonėmis PHARE, ISPA ir SAPARD. [48]

IPA – nauja stojimo paramos priemonė nuo 2007 –ųjų. Komisija nusprendė sukurti vieningą stojimo paramos priemonę (angl. IPA – Instrument for Pre accession Assistance) skirtą būsimos Europos Sąjungos finansinės perspektyvos laikotarpiui (2007 - 2013 m.). Tarybos reglamentas, įsteigiantis IPA, buvo priimtas 2006 m. liepos 17 d. ir pakeitė 2000 - 2006 m. taikytas finansines stojimo priemones – PHARE, ISPA ir SAPARD. [58]

2006 m. lapkričio 23 d. Lietuvos Respublikos Seimas pritarė Lietuvos 2007 - 2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijos ir veiksmų programų projektams. ES struktūrinės parama Lietuvai 2007 - 2013 m. sudarys daugiau kaip 23 milijardus litų. Ši suma prilygsta vienam papildomam valstybės biudžetui. Siekiant pasirengti šios ES struktūrinės paramos panaudojimui, buvo sudaryta komisija, kuri parengė Strategiją, ir vienuolika darbo grupių, kurių veiklos rezultatas – trys veiksmų programos: Žmoniškųjų išteklių plėtros, Ekonomikos augimo ir Sanglaudos skatinimo. Strategijoje nustatytas pagrindinis ES struktūrinės paramos panaudojimo tikslas – sparčiai gerinti sąlygas investuoti, dirbti ir gyventi Lietuvoje, kad ūkio augimo teikiama nauda pasiektų visus Lietuvos gyventojus. Pasirengimo darbai ir diskusijos truko daugiau kaip metus. Šį procesą koordinuoja Finansų ministerija. Parengti dokumentai dar negalutiniai, jie bus tobulinami ir pagal Europos Komisijos rekomendacijas⁸.

2007 - 2013 m. ES finansinė perspektyva – be metinės biudžeto sudarymo procedūros, ES išlaidos nustatomos daugiamečiu Europos Parlamento, Ministrų Tarybos ir Europos Komisijos narių susitarimu. Šiame susitarime pateikiama finansinė struktūra, vadinamoji finansinė perspektyva.

3.3.3 Vandens sektoriaus finansavimas naudojant užsienio valstybių paramą

Aplinkosaugos objektų statyboms nepakanka Vyriausybės skiriamų investicijų, todėl ieškoma galimybių jų gauti iš užsienio paskolų arba subsidijų forma. Šiuo tikslu nepriklausomybės laikotarpiu pasirašytos sutartys (arba gauta Lietuvos Respublikos Vyriausybės garantija paskolų gavimui) beveik 200 mln. JAV dolerių sumai (žr. 1 lentelę. 3 priedas).

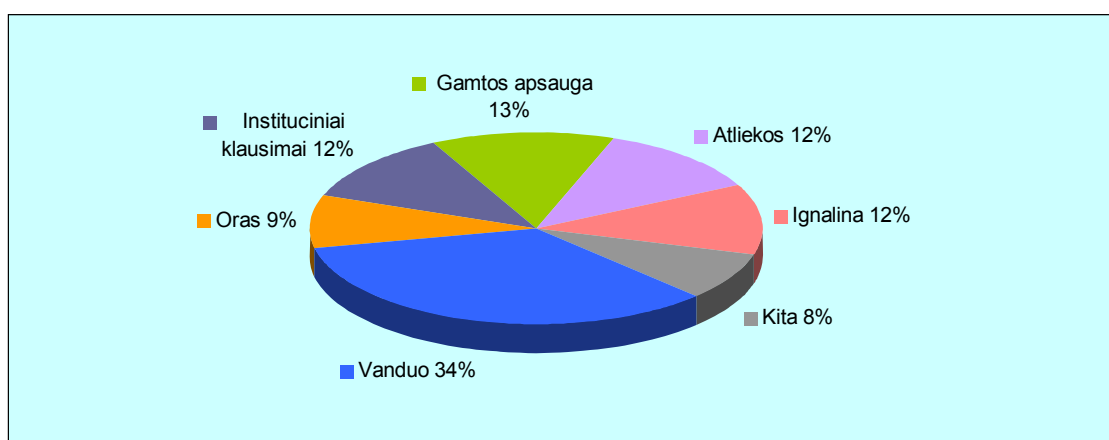
Šiuo metu pagrindiniai Lietuvos tarptautinio bendradarbiavimo tikslai aplinkos apsaugos (įskaitant ir vandenų apsaugą) srityje yra:

- Sudaryti dvišales ir daugišales vandens apsaugos sutartis, atitinkančias tarptautinius tausojančio naudojimo ir apsaugos principus, patobulinti vandens valdymo technologijas, plačiau pritraukiant vakarų šalių pagalbą valdymo programų ir projektų įdiegimui.

⁸ Lietuvos Respublikos Seimas // <http://www.lrs.lt/>; prisijungimo laikas: 2006-11-24.

- Tapti Europos Sąjungos valstybe, harmonizuojančia nacionalinę įstatyminę bazę ir aplinkosaugos normatyvus su Europos Sąjungos direktyvomis ir siekiančia, kad aplinkos kokybės būklė atitiktų Europos Sąjungos normatyvų ir Helsinkio komisijos reikalavimus.
- Palengvinti tausojančios plėtros principo įgyvendinimą Lietuvoje, užtikrinant Darbotvarkės 21⁹ įdiegimą valstybiniame ir lokaliame lygiuose. [14]

Didelį kiekį į vandens sektoriaus tvarkymą bei modernizavimą įnešė Danija. Danijos ir Lietuvos bendradarbiavimas prasidėjo 1991 metais. Danija Lietuvai suteikė labai didelę finansinę pagalbą. Pagal bendradarbiavimo su Rytų Europos šalimis aplinkos apsaugos sityje programą DANCEE (Danish Environmental Cooperation for Eastern Europe) iki 2002 metų paremti 167 aplinkosaugos projektai. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad 2001 metų pabaigoje, pasikeitus politinei situacijai Danijoje, pagalba Lietuvai aplinkosaugos ir kitose srityse labai sumažinta. Iki 2003 metų Danijos pagalba Rytų Europai aplinkos apsaugos srityje (DANCEE) programa suteikė paramą maždaug 200 projektų, pagal kuriuos iš viso suteikta dotacijų už beveik 400 milijonų Danijos kronų (185 mln. Lt) (žr. 12 pav.). Šiuo metu bendradarbiaujama su Suomija ir Švedija. Svarbus šių šalių dalyvavimas, rengiant ISPA projektų techninę dokumentaciją (ir vandenvalos projektams) (žr. 12 pav.). [61]

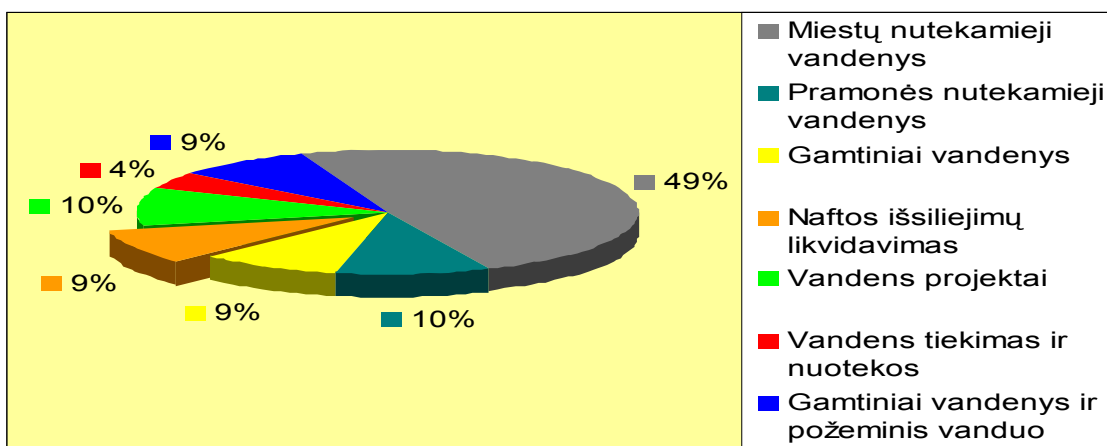

12 pav. Visų DANCEE lėšų pasiskirstymas Lietuvoje

Šaltinis: Danijos paramos vandens infrastruktūros sektoriuje apžvalga, 2003

Danijos Rytų Europai aplinkos apsaugos srityje programa finansavo 46 vandenu infrastruktūros plėtros projektus (žr. 13 pav.). Investicijos sudarė 138 milijonus Danijos kronų (64,2 mln. Lt). [79]

⁹ Darbotvarkė 21 – darnaus vystymosi veiksmų programa.

13 pav. DANCEE lėšų pasiskirstymas vandens sektoriuje Lietuvoje 1992 - 2002 m.

Šaltinis: Danijos paramos vandens infrastruktūros sektoriuje apžvalga, 2003

Pasaulio aplinkos fondas (PAF, angl. Global Environment Facility, GEF) buvo įkurtas 1992 m. kaip pasaulinis finansavimo mechanizmas, įgyvendinantis Jungtinių Tautų Bendrosios klimato kaitos ir Biologinės įvairovės konvencijas. PAF užduotis – remti palyginti mažus projektus, susijusius su aplinkos apsauga, kurie kartu prisideda prie vietinių žmonių gerovės subalansuoto kūrimo. Remiamų projektų tarpe yra vandenų apsaugos sritis. Nuo 2001 m. įvairios Lietuvos organizacijos vykdyti 16 projektų vandenų apsaugos srityje yra gavusios apie 2 mln. litų.

Tarptautinis bendradarbiavimas ir kitų šalių lėšos – vienas iš svarbiausių finansavimo šaltinių, įgyvendinant vandenų apsaugos politiką.

IŠVADOS

1. Vandens naudojimo ir apsaugos politika yra viena iš prioritetinių aplinkosaugos sričių Europos Sąjungoje ir Lietuvoje. Didžiausias dėmesys skiriamas valymo įrenginių ir geriamojo vandens tinklų statybai.
2. Europos Sąjungos vandens apsaugos politika yra skirstoma į tris raidos etapus. Trečiasis ES vandens apsaugos raidos etapas prasidėjo 2000 m. priėmus Bendrąją vandens politikos direktyvą 2000/60/EB, kurioje Šalims narėms keliami reikalavimai vandens apsaugai ir valdymą organizuoti upių baseinų rajonų pagrindu, siekiant efektyviau spręsti vandens valdymo ir taršos kokybės problemas.
3. Lietuvos ir kitų Europos Sąjungos šalių vandens būklė nepakankamai gera dėl paviršinių vandens telkinių eutrofikacijos, paviršinio ir požeminio vandens taršos komunaliniais ir pramoniniais nutekamaisiais vandenimis bei dėl taršos iš žemės ūkio šaltinių.
4. Direktyva 91/271/EEB dėl miesto nuotekų valymo yra gana brangi, o Bendroji vandens politikos direktyva 2000/60/EB, nustatanti Bendrijos veiksmų vandens politikos srityje pagrindus, yra sunkiai įgyvendinama.
5. Lietuva turi galimybę pasinaudoti Europos Sąjungos Sanglaudos fondo, Struktūrinių fondų bei kita finansine parama, kuri teikiama vandens taršos problemoms spręsti. Sėkmingas šių fondų lėšų panaudojimas leistų pagerinti vandens telkinių kokybę Lietuvoje, tačiau šiuo metu pilnai įsisavinti Europos Sąjungos finansinę pagalbą trūksta administracinių gebėjimų.

REKOMENDACIJOS

1. Reikėtų skirti daugiau dėmesio vandens taršos mažinimo priemonių įgyvendinimui Lietuvoje (nuotekų valymui, geriamojo vandens vamzdynų renovacijai ir kt.) ypač mažesniuose miestuose.
2. Labiau remti priemones, leidžiančias efektyviai įsisavinti Europos Sąjungos Sanglaudos fondo lėšas ir kitą finansinę pagalbą, kuri skirta buitinio vandens tiekimui bei taršos mažinimui.
3. Manau, kad reikėtų kelti kvalifikaciją darbuotojų, kurie susiję su projektų ruošimu ir įgyvendinimu, o ypač mažesnėse savivaldybėse, taip pat ruošti platesnį jų ratą rengiant mokymus, seminarus ir kt.
4. Siekiant, kad Europos Sąjungos vandenų apsaugos politika būtų sėkmingai įgyvendinta Lietuvoje, reikalingas efektyvus informavimas apie aplinką (vandens naudojimą bei apsaugą), visuomenės aplinkosauginio švietimo bei mokymo skatinimas, nevyriausybinių ir kitų organizacijų įtraukimas į vandens išteklių naudojimo bei apsaugos procesus.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr.33-1014;
2. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas // Valstybės žinios. 1992, Nr.5-75;
3. Lietuvos Respublikos aplinkos monitoringo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr.57-2025;
4. Lietuvos Respublikos geriamojo vandens įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr.64-2327;
5. Lietuvos Respublikos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr.82-3260;
6. Lietuvos Respublikos jūros aplinkos apsaugos įstatymas // Valstybės žinios. 1997, Nr.108-2731;
7. Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr.13-474;
8. Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2005, Nr.84-3105;
9. Lietuvos Respublikos vandens įstatymas // Valstybės žinios. 1997, Nr.104-2615;
10. Lietuvos Respublikos vandens įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr.36-1544;
11. Lietuvos Respublikos žemės gelmių įstatymas // Valstybės žinios. 1995, Nr.63-1582;
12. Lietuvos Respublikos 2004 - 2006 m. bendrasis programavimo dokumentas patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 2 d. nutarimu Nr. 935 // Valstybės žinios. 2004, Nr.123-448;
13. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos nuostatai patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. vasario 20 d. nutarimo Nr. 260 redakcija // Valstybės žinios. 2002, Nr.20-766;
14. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2005 m. kovo 22 d. įsakymas Nr. D1-167 „Dėl Tarptautinio bendradarbiavimo aplinkos formavimo ir apsaugos srityje 2005 - 2007 metais prioritetų patvirtinimo“ // <http://www.am.lt/VI/index.php#a/3998>; prisijungimo laikas: 2006-10-27;
15. Lietuvos Respublikos Seimo statutas // Valstybės žinios. 1994, Nr.15-249;
16. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. gegužės 12 d. nutarimas Nr.343 „Dėl specialiųjų žemės ir miško naudojimo sąlygų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1992, Nr.22-652;

17. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. rugpjūčio 17 d. nutarimas Nr. 935 „Dėl Lietuvos Respublikos derybinių pozicijų derybose dėl narystės Europos Sąjungoje patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2000, Nr.70-2075;
18. Valstybinė aplinkos monitoringo programa // LR aplinkos ministerija. Programai pritarta: Lietuvos Respublikos Vyriausybės posėdžio protokolas 1998, Nr.27;
19. Valstybinės aplinkos apsaugos inspekcijos nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2003-12-24 įsakymu Nr.717 // <http://vaai.am.lt/VI/index.php#r/179>; prisijungimo laikas: 2006-10-27;
20. Biologinės įvairovės konvencija, 1992 // Valstybės žinios. 1995, Nr.69-1662;
21. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/7/EB dėl maudyklų vandens kokybės valdymo, panaikinanti Direktyvą 76/160/EEB // <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32006L0007:LT:NOT>; prisijungimo laikas: 2006-09-07;
22. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/60/EB, nustatanti Bendrijos veiksmų vandens politikos srityje pagrindus // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0060:LT:NOT>; prisijungimo laikas: 2006-09-07;
23. Helsinkio konvencija dėl Baltijos jūros aplinkos apsaugos // <http://www3.lrs.lt/c-bin/spec/full/getfmt?C1=w&C2=36791>; prisijungimo laikas: 2006-08-01;
24. Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis // Valstybės žinios. 2004, Nr. 2-2;
25. Konsoliduota Europos Sąjungos sutartis // Valstybės žinios. 2004, Nr. 2-2;
26. Konvencija dėl poveikio aplinkai vertinimo tarpvalstybiniame kontekste (ESPOO, 1991) // Valstybės žinios. 1999, Nr.92-2688;
27. Tarpvalstybinių vandentakių ir tarptautinių ežerų apsaugos ir naudojimo konvencija. Helsinkis. 1992 // Valstybės žinios.2000, Nr.22-556;
28. Tarpvalstybinių vandentakių ir tarptautinių ežerų apsaugos ir naudojimo konvencijos Vandens ir sveikatos protokolas // Valstybės žinios. 2004, Nr.36-1183;
29. Tarybos Direktyva 78/659/EEB dėl gėlių vandens, kuriuos reikia saugoti arba pagerinti jų kokybę, kad būtų išsaugota žuvų kokybė // http://europa.eu.int/eur-lex/lt/dd/vol/lt_volume_15_1.html; prisijungimo laikas: 2006-10-10;
30. Tarybos Direktyva 76/160/EEB dėl maudyklų kokybės // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31976L0160:LT:NOT>; prisijungimo laikas: 2006-09-01;
31. Tarybos Direktyva 91/271/EEB dėl miesto nuotekų valymo //

- <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31991L0271:LT:NOT;>
prisijungimo laikas: 2006-09-01;
32. Tarybos Direktyva 75/440/EEB dėl paviršinio vandens, skirto geriamajam vandeniui imti, kokybės valstybėse narėse reikalavimų // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31975L0440:LT:NOT;>
prisijungimo laikas: 2006-09-01;
33. Tarybos Direktyva 80/68/EEB dėl požeminio vandens apsaugos nuo tam tikrų pavojingų medžiagų keliamos taršos // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31980L0068:LT:NOT;>
prisijungimo laikas: 2006-09-01;
34. Tarybos Direktyva 76/464/EEB dėl tam tikrų į Bendrijos vandenį išleidžiamų pavojingų medžiagų sukeltos taršos // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1976:129:0023:010:LT:HTML;>
prisijungimo laikas: 2006-09-01;
35. Direktyva 86/280/EEB dėl tam tikrų pavojingų medžiagų, įtrauktų į Direktyvos 76/464/EEB priedo I sąrašą, išleidimo ribinių verčių ir kokybės siektinų normų // http://europa.eu.int/eur-lex/lt/dd/vol/lt_volume_15_1.html; prisijungimo laikas: 2006-10-10;
36. Tarybos Direktyva 91/676/EEB dėl vandenių apsaugos nuo taršos nitratais iš žemės ūkio šaltinių // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31991L0676:LT:NOT;>
prisijungimo laikas: 2006-09-07;
37. Tarybos Direktyva 79/923/EEB dėl vandenių, kuriuose veisiasi vėžiagyviai, kokybės // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31979L0923:LT:NOT;>
prisijungimo laikas: 2006-09-01;
38. Tarybos Direktyva 98/83/EB dėl žmonėms vartoti skirto vandens kokybės // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31998L0083:LT:NOT;>
prisijungimo laikas: 2006-09-07;
39. Tarybos Direktyva 91/692/EEB, standartizuojanti ir racionalizuojanti ataskaitas apie tam tikrų su aplinka susijusių direktyvų įgyvendinimą // http://europa.eu.int/eur-lex/lt/dd/reg/lt_register_151020.html; prisijungimo laikas: 2006-10-27;
40. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 1266/1999 dėl pagalbos šalims kandidatėms derinimo pagal pasirengimo narystei strategiją ir iš dalies pakeičiantis Reglamentą (EEB) Nr.

- 3906/89 // http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=25018; prisijungimo laikas: 2006-10-27;
41. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1264/1999 iš dalies pakeičiantis Reglamentą (EB) Nr. 1164/94, įsteigiantį Sanglaudos fondą // http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=34646; prisijungimo laikas: 2006-10-27;
42. A. Abromavičius. LVTA 2004 - 2005 m. veiklos ataskaita // Vandentvarka. Nr.24. P.2;
43. Aplinkos apsaugos agentūra // <http://aaa.am.lt/VI/index.php>; prisijungimo laikas: 2006-10-29;
44. Aplinkos būklė 2005. Vanduo // http://www.am.lt/LSP/list_metines_apzvalgos.php3; prisijungimo laikas: 2006-10-01;
45. Aplinkos ministerijos 2004 m. veiklos ataskaita (LR Vyriausybės veiklos ataskaitos dalis) // http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=3899; prisijungimo laikas: 2006-10-01;
46. Aplinkos ministerijos 2005 m. veiklos ataskaita (LR Vyriausybės veiklos ataskaitos dalis) // http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=5236; prisijungimo laikas: 2006-10-01;
47. Aplinkos projektų valdymo agentūra (APVA) // http://www.apva.lt/lt/main/about_us/apva; prisijungimo laikas: 2006-07-10;
48. Bubnienė R., Dudutytė Z., Greimas E. ir kt. Europos Sąjungos aplinkos apsaugos politika ir jos įgyvendinimas Lietuvoje. Vilnius: Daigai, 2002;
49. D. Semėnienė. Siekiant efektyvaus vandens išteklių valdymo Lietuvoje. Nacionalinės ataskaitos santrauka. Vilnius. Lietuvos vandens bendrija, 2002;
50. Derybos dėl narystės ES – Derybų rezultatai // <http://www.euro.lt/showitems.php?TopMenuID=2&MenuItemID=312&ItemID=2810&LangID=1>; prisijungimo laikas: 2006-10-30;
51. EEA Briefing 1/2003 – Europos vandens būklė // http://reports.lt.eea.europa.eu/briefing_2003_1/lt/index_html_local; prisijungimo laikas: 2006-09-27;
52. EEA Briefing 3/2006 – Nuolat blogėjanti Europos pakrančių būklė kelia grėsmę Europos gyvenimo kokybės standartams // <http://local.lt.eea.europa.eu/>; prisijungimo laikas: 2006-09-27;
53. Esama būklė. LR aplinkos ministerija // <http://www.am.lt/VI/>; prisijungimo laikas: 2006-10-27;

54. EU Water Initiative (EUWI) // <http://www.euwi.net/>; prisijungimo laikas: 2006-10-27
55. Europos Sąjungos veiklos sričių apžvalga. Aplinkos apsauga. Mūsų ateitis – mūsų pasirinkimas.
// http://europa.eu/pol/env/overview_lt.htm; prisijungimo laikas: 2006-10-12;
56. Europos aplinkos agentūra: kas mes, ką mes darome, kaip mes tai darome // http://local.lt.eea.europa.eu/about_us; prisijungimo laikas: 2006-10-12;
57. Europos Bendrijos programa LIFE // <http://www.am.lt/VI/index.php#a/1469>;
prisijungimo laikas: 2006-07-30;
58. Europos Komisija // http://ec.europa.eu/enlargement/financial_assistance/index_lt.htm;
prisijungimo laikas: 2006-11-03;
59. Europos regioninės plėtros fondo parama pagal BPD 1.3 priemonę // http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=3848; prisijungimo laikas: 2006-07-30;
60. Europos Sąjunga ir ES struktūrinių fondų parama Lietuvai // <http://www.am.lt/VI/index.php#a/5268>; prisijungimo laikas: 2006-08-16;
61. Europos Sąjungos finansinė parama // <http://www.finmin.lt/finmin/selectpage.do?pathid=4EE79E24741BC045C2256F2400271C87>; prisijungimo laikas: 2006-11-15;
62. Europos Sąjungos finansinė parama Lietuvai // <http://www.am.lt/VI/index.php#r/1044>;
prisijungimo laikas: 2006-08-16;
63. Europos Sąjungos parama savivaldybėms // <http://www.lsa.lt/esparama/index.php?id=2>;
prisijungimo laikas: 2006-08-08;
64. Europos Sąjungos paramos programos // http://www.eudel.lt/lt/paramos_programos/sapard.htm; prisijungimo laikas: 2006-10-25;
65. F. Žemulis. Kaimų šuliniuose tyko nelaimės // Lietuvos žinios. 2006 lapkr. 21, Nr.267;
66. Instrument for Structural Pre-Accession Assistance (ISPA) // <http://www.nrda.lt/ispa.htm>; prisijungimo laikas: 2006-10-01;
67. J. Burneikis, D. Štreimikienė, P. Punys. Vandens ištekliai ES direktyvų šviesoje // Aplinkos tyrimai, inžinerija ir vadyba. 2002, Nr. 1(19). P.66-73;
68. Jankevičius K., Stasinas J. Lietuvos aplinkosaugos raida. Vilnius: Daigai, 2002;
69. Ledzinskas J. Gamtos ir bioįvairovės apsaugos politika ir valdymas ES ir Lietuvoje: magistro darbas. LTU, 2004;
70. Lietuvos gamtos fondas // <http://www.glis.lt/>; prisijungimo laikas: 2006-10-01;
71. Lietuvos hidrometeorologijos tarnybos 2005 metų veiklos ataskaita // www.meteo.lt/apie_mus_veiklos_atask.php; prisijungimo laikas: 2006-10-27;
72. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos strategija // <http://www.am.lt/LSP/files/AA-strategija.doc>; prisijungimo laikas: 2006-07-07;

73. Lietuvos vandens išteklių vizija 2025 metams // <http://www.vandensklubas.lt/?static&lang=lt&page=viz>; prisijungimo laikas: 2006-08-08;
74. Nacionalinė darnaus vystymosi strategija // <http://www.am.lt/VI/files/0.658894001076396631.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-07-07;
75. Paukštys B., Semėnienė D. Direktyvos „Požeminio vandens apsauga nuo taršos“ įgyvendinimo pasekmių įvertinimas. Tyrimo ataskaita. 2005 lapkritis // http://www.euro.lt/Pov_tyrimai/Pataisyta%20galutine%20%20PVD%20ataskaita-12.09.rs.pdf; prisijungimo laikas: 2006-10-10;
76. Pereinamojo laikotarpio institucijų plėtros priemonė (Transition Facility) // <http://www.am.lt/VI/index.php#a/1392>; prisijungimo laikas: 2006-10-29;
77. Pradėjo veikti nauji valymo įrenginiai, pastatyti naudojantis ES parama // <http://www.am.lt/VI/#a/5731>; prisijungimo laikas: 2006-10-19;
78. Purlys V. Lietuvos derybos dėl narystės Europos Sąjungoje. Vilnius: Europos komitetas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2001;
79. Seminaras „Vandens kokybės gerinimas Lietuvoje – donorų projektų vaidmuo“ // <http://oracle.am.lt/wfd/donor%20projects%20seminar%5CDanijos%20parama.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-10-10;
80. Subalansuotos plėtros įgyvendinimo nacionalinė ataskaita // http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=1129; prisijungimo laikas: 2006-08-08;
81. Tarptautinis bendradarbiavimas. Bendra informacija. // <http://www.am.lt/VI/index.php#r/1035>; prisijungimo laikas: 2006-10-27;
82. UAB „Vilniaus vandenys“ // <http://www.vv.lt>; prisijungimo laikas: 2006-10-27;
83. V. Paulikas. Apie gyventojų skaičiaus didėjimą ir gyvybės rūšių nykimo proceso spartėjimą // Filosofija. Sociologija. 2004, Nr.2, P.39-46;
84. Vandentvarkos ūkio (vandens tiekimo ir nuotekų šalinimo) plėtros strategija patvirtinta Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2005 m. sausio 12 d. įsakymu Nr. D1 – 23 // http://www.lvta.lt/teis_info.php; prisijungimo laikas: 2006-07-07.

VANDENŲ APSAUGOS POLITIKA EUROPOS SĄJUNGOJE IR LIETUVOJE

SANTRAUKA

Raktiniai žadžiai: vandens ištekliai, geriamasis vanduo, vandenų apsauga, požeminiai vandenys, vandens tarša, Bendroji vandens politikos direktyva.

Šiuo metu žmonija susidūrė su geriamojo vandens, nekenkiančio sveikatai, problema. Daugelyje Europos Sąjungos šalių didžioji dalis gėlų vandenų yra užteršta. Vanduo intensyviai naudojamas energetikoje, chemijos pramonėje, žemės ūkyje, todėl nutekamieji vandenys iš pramonės įmonių ir žemės ūkio labiausiai užteršia upių, ežerų, jūrų vandenį kenksmingomis medžiagomis, ardančiomis natūralų biologinį ciklą, natūralią organizmų aplinką, kenkia žmonių sveikatai ir gyvybei. Labai svarbus yra tinkamas ir efektyvus vandenų apsaugos užtikrinimas.

Vandenų apsauga tiesiogiai įtakoja žmonių sveikatą, todėl šis sektorius yra viena prioritetinių aplinkosaugos politikos sričių.

Šiuo metu pagrindinis dėmesys Lietuvoje skiriamas nuotekų valymui bei geriamojo vandens kokybės užtikrinimui.

Lietuvos Respublika dalyvauja Europos Sąjungos vandenų apsaugos politikoje. Tai susiję su vandens sektoriaus įstatyminės bazės, vandens taršos mažinimo projektų finansavimo galimybėmis, institucine valdymo struktūra ir kt.

Darbe daug dėmesio buvo skiriama vandens sektoriaus finansavimo analizei, kadangi norint užtikrinti efektyvią vandenų apsaugą reikalingas pakankamas finansavimas. Siekiant įgyvendinti Europos Sąjungos keliamus reikalavimus, riekės padidinti investicijas į vandens sektorių, tobulinti vandenų apsaugos teisinę bazę. Ypač svarbu įgyvendinant ES aplinkos apsaugos teisės aktais reguliuojamą vandens apsaugos politiką perkelti į nacionalinės teisės aktus.

Siekiant, kad Europos Sąjungos vandenų apsaugos politika būtų visiškai įgyvendinta, reikalingas efektyvus informavimas apie aplinką (vandens naudojimą bei apsaugą) ir visuomenės aplinkosauginio švietimo bei mokymo skatinimas, nevyriausybinių ir kitų organizacijų įtraukimas į vandens išteklių naudojimo bei apsaugos sferą.

WATER PROTECTION POLICY IN THE EUROPEAN UNION AND LITHUANIA

SUMMARY

Keywords: water resources, drinking water, water protection, groundwater, water pollution, Water Framework Directive.

These days we all face with drinking water and not menace to human's health water's problem. There are the greater part of fresh water polluted in many countries of European Union (EU). Water is intensive use in energetic, in chemistry industry, in agriculture, and that's why the flowing water of industrial establishment and agriculture mostly pollutes the rivers, lakes and the seas route of entry, unraveling natural biological cycle, natural environment of organisms, and they menace to human's health and life. That's why relevant and effective security of water resources protection is very important.

Water protection policy has direct impact on human's health and the quality of their lives, thus, this sector falls among the priority fields in environmental protection policy.

These days the main consideration is directed to the waist water's treatment and to secure the quality of drinking water at the moment in Lithuania.

The Republic of Lithuania has been participating in the EU waters protection policy. This is related to the important changes in water's sector legal base, possibilities for funding the projects related to water's pollution reduction, institutional structure and other aspects.

In this master's work the main attention was directed to the sponsorship analysis of the water sector because if it's wanted to secure effective waters' resources, it's needed sufficient sponsorship.

While implementing one of the EU requests, its need to increase investments to the sector of water, to improve legal base of protection of water. Especially it's important to realize the water resources environment protection politics of the EU low acts to effectively adapt and control these low acts to the national acts of low.

To attain the protection of water it's necessary to make effective regional conveyance and public education related to the environment – the use of water and its protection.

PRIEDAI

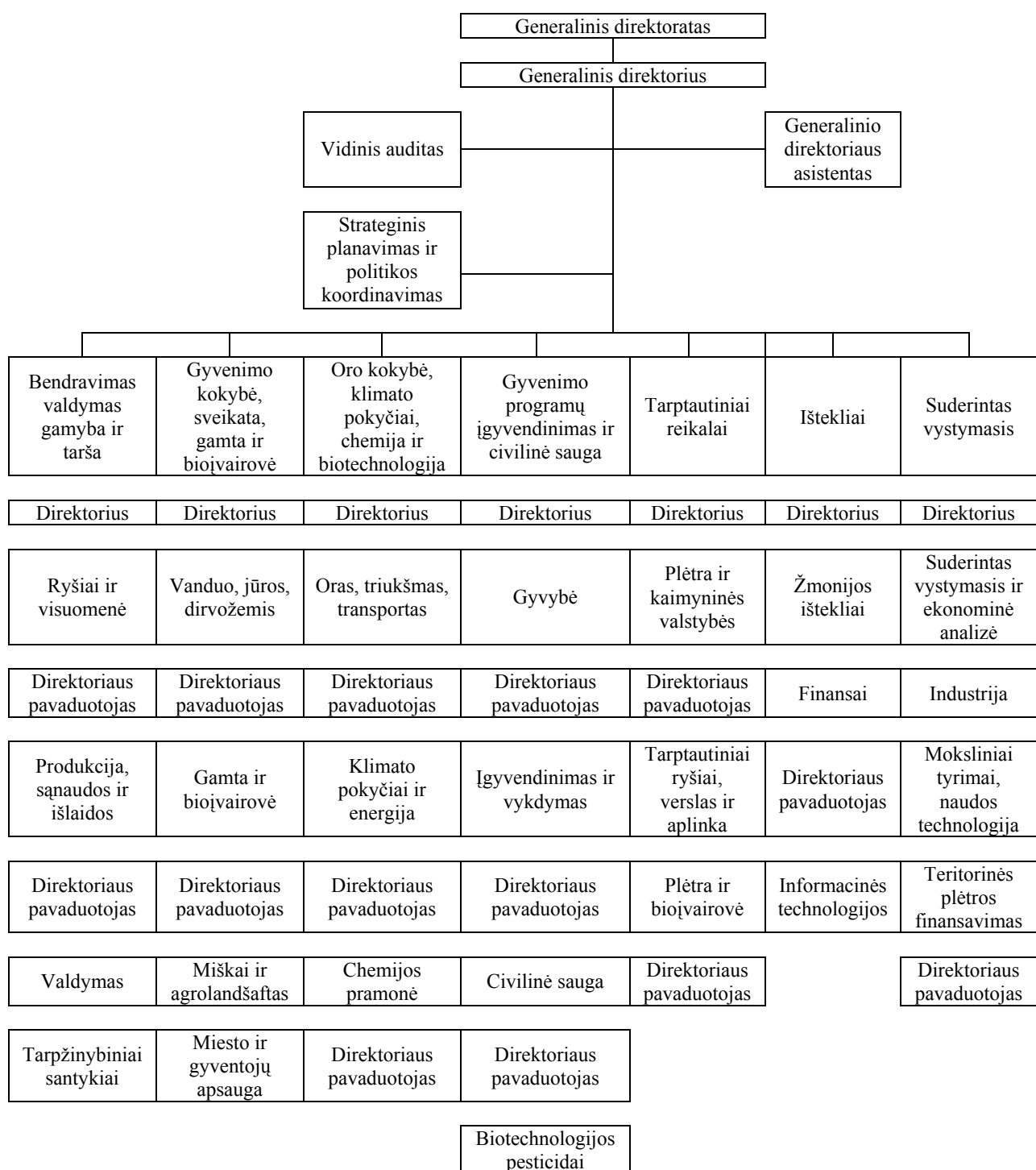
1 priedas. Ekspertų sąrašas

1. Aplinkos apsaugos agentūros Baseinų valdymo departamento Baseinų valdymo skyriaus vedėjas Mindaugas Gudas;
2. Lietuvos geologijos tarnybos Hidrogeologijos skyriaus vedėjas Kęstutis Kadūnas;
3. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Europos Sąjungos paramos administravimo departamento Europos Sąjungos fondų valdymo skyriaus vedėja Vilma Slavinskienė;
4. Uždarosios akcinės bendrovės „Vilniaus vandenys“ Investicijų skyriaus viršininkė Audronė Atėjūnienė;
5. Vilniaus regiono aplinkos apsaugos departamento Vilniaus miesto agentūros vyresnysis specialistas Vytautas Eidikonis.

2 priedas. Ekspertams pateikti klausimai

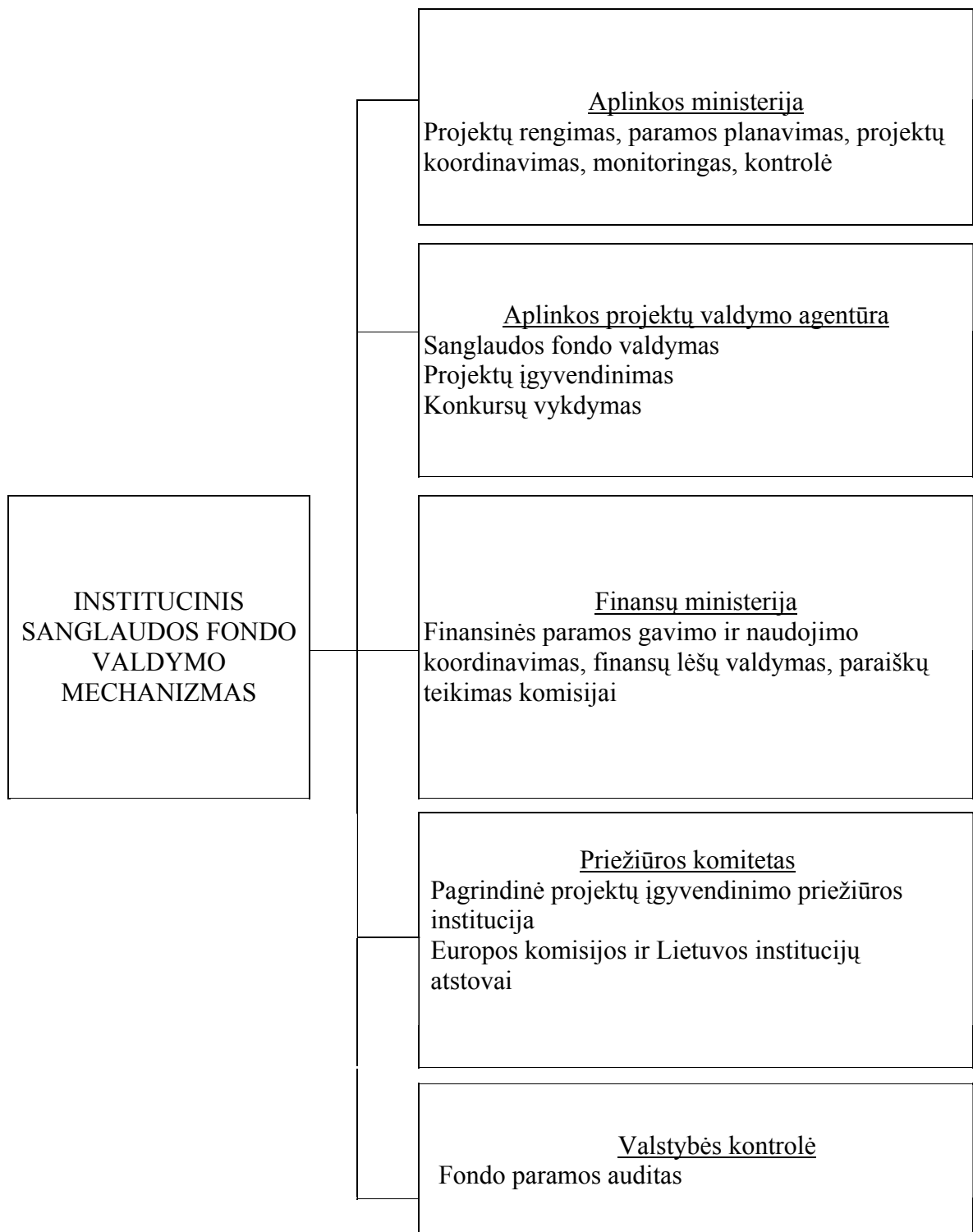
1. Kokios pagrindinės vandenų apsaugos problemos Lietuvoje buvo iki įstojant į Europos Sąjungą?
2. Kaip sėkmingai buvo derinami ir įgyvendinami Europos Sąjungos teisės aktai vandenų apsaugos srityje?
3. Kokie pokyčiai vandens išteklių naudojimo ir apsaugos srityje vyksta šiuo metu ir vyks ateityje?
4. Kaip sėkmingai vykdomas Bendrosios vandens politikos direktyvos įgyvendinimas Lietuvoje?
5. Kaip Lietuvoje įsisavinama Europos Sąjungos finansinė parama vandens išteklių apsaugos srityje?
6. Ar pakankamas finansavimas vandens sektoriui iš nacionalinių resursų?

3 priedas. Schemos, lentelės.

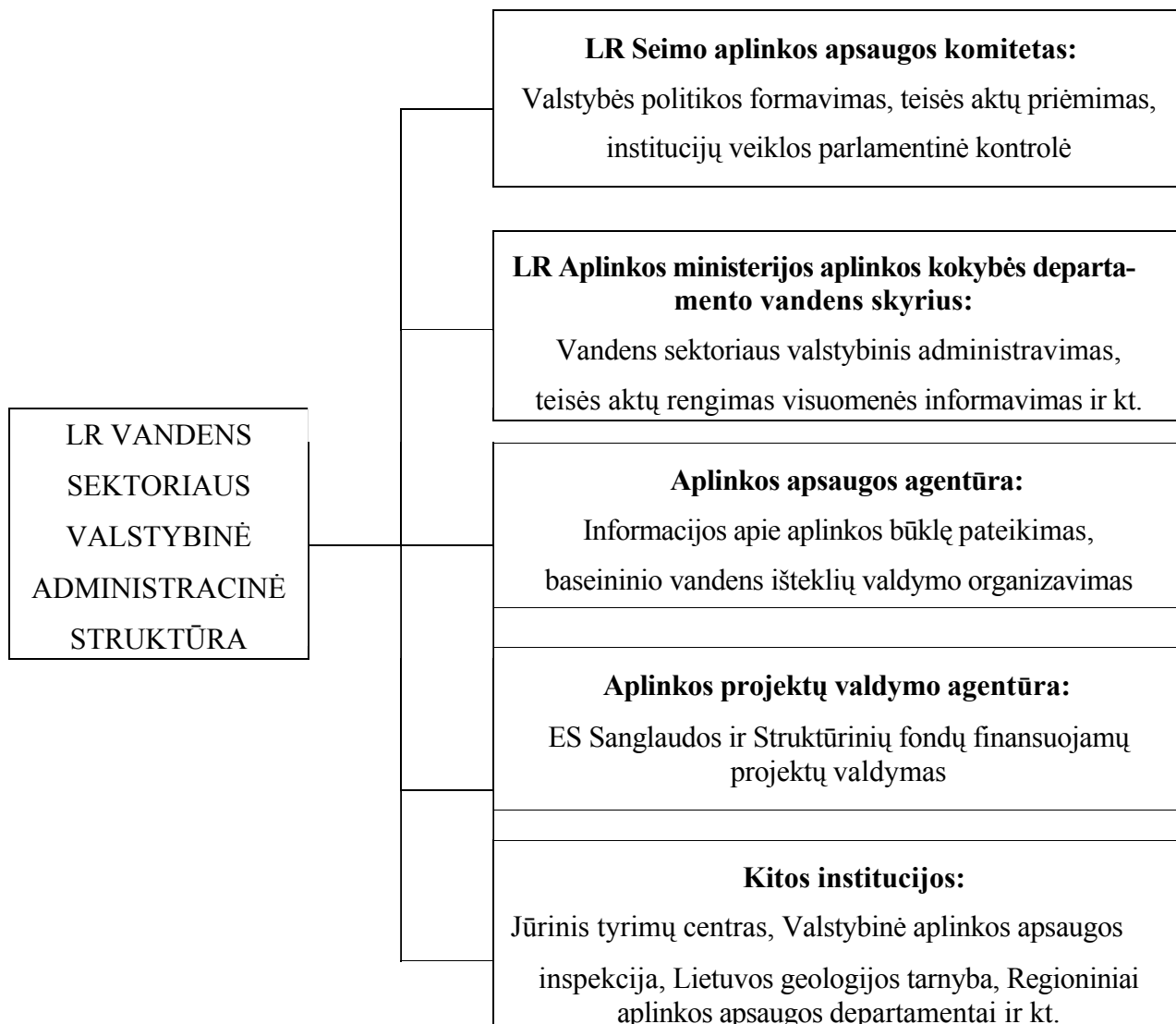

1 schema. ES aplinkos apsaugos politikos ir valdymo struktūra

Šaltinis: Ledzinskas J. Gamtos ir bioįvairovės apsaugos politika ir jos įgyvendinimas Lietuvoje ir Europos Sąjungoje, 2004

2 schema. Institucinis Sanglaudos fondo paramos valdymo mechanizmas Lietuvos Respublikoje

3 schema. LR vandens sektoriaus valstybinė administracinė struktūra

1 lentelė. Užsienio kapitalo investicijų šaltiniai, tūkst. JAV dolerių, 1999 - 2000 m.

Finansavimo šaltinis	Subsidija	Paskola
PHARE	25 098	–
Danija	20 724	30 779,2
EBRD ¹⁰	–	14 800
NEFCO ¹¹	–	3 000
Švedija	13 750	–
Suomija	5600	–
Pasaulio bankas	–	33 200
Norvegija	1500	–
EIB ¹²	–	21 400
ŠIB ¹³	–	22 000
Viso: 191 851,2	666 72	125 179,2

Šaltinis: Aplinkos ministerijos 1999 metų ataskaita, 2000

¹⁰ EBRD – Ekonomikos ir rekonstrukcijos plėtros bankas;

¹¹ NEFCO – Šiaurės šalių finansinė korporacija;

¹² EIB – Europos investicijų bankas;

¹³ ŠIB – Šiaurės investicijų bankas.

4 priedas. Kompaktinė plokštelė.

Magistro baigiamojo darbo priede – kompaktinėje plokštelėje (pridėta prie magistro baigiamojo darbo) yra pateikiamas darbo elektroninis variantas dviem formatais:

- *VAPESIL – MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS.doc*
- *VAPESIL – MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS.pdf*